

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

**Кафедра загальної екології, радіобіології та безпеки
життєдіяльності**

**ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

**Методичні рекомендації
для самостійного вивчення дисципліни
«Цивільний захист та охорона праці»
для студентів ОС Магістр за спеціальністю
101 Екологія**

КИЇВ - 2021

Діяльність суб'єктів господарювання в сфері цивільного захисту. Методичні рекомендації для самостійного вивчення дисципліни «Цивільний захист та охорона праці» для студентів ОС Магістр за спеціальністю 101 Екологія. – К.: НУБіП. – 2021. – 65 с.

Автори: Ракоїд О.О., доцент кафедри загальної екології, радіобіології та безпеки життєдіяльності НУБіП України, кандидат сільськогосподарських наук;
Кудрявицька А. М., доцент кафедри загальної екології, радіобіології та безпеки життєдіяльності НУБіП України, кандидат сільськогосподарських наук.

Рецензенти:

Наумовська О.І., в.о. завідувача кафедри екології агросфери та екологічного контролю НУБіП України, кандидат сільськогосподарських наук, доцент;
Піскунова Л.Е., доцент кафедри загальної екології, радіобіології та безпеки життєдіяльності НУБіП України, кандидат сільськогосподарських наук, доцент.

Рекомендовано до видання вченою радою факультету захисту рослин, біотехнологій та екології Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол від 26 травня 2021 р. № 19).

Методичні рекомендації призначені для допомоги у самостійному вивченні дисципліни «Цивільний захист та охорона праці» студентами ОС Магістр за спеціальністю 101 Екологія денної та заочної форм навчання. У методичних рекомендаціях наведено основи організаційної структури цивільного захисту в Україні, засади організації заходів цивільного захисту суб'єкта господарювання, а також велику увагу приділено плануванню діяльності у сфері цивільного захисту на об'єктовому рівні та забезпечення техногенної безпеки.

Методичні рекомендації включають також питання для самоперевірки отриманих знань та необхідні нормативні та навчально-методичні джерела.

ЗМІСТ

	Стор.
Передмова.....	4
1. Організаційна структура цивільного захисту в Україні.....	5
2. Завдання, обов'язки та структура суб'єктів господарювання у сфері цивільного захисту.....	12
3. Організація заходів цивільного захисту суб'єкта господарювання.....	17
4. Органи управління для реагування на ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій.....	25
5. Планування діяльності у сфері цивільного захисту на суб'єкті господарювання.....	30
6. Забезпечення техногенної безпеки суб'єктами господарювання.....	36
Питання для самоперевірки.....	44
Друковані та інтернет-джерела.....	46
Додаток А. Типове положення про підрозділ з питань цивільного захисту суб'єкта господарювання.....	49
Додаток Б. Примірний перелік документів з питань цивільного захисту, що розробляються суб'єктами господарювання.....	55

Передмова

Цивільний захист на підприємстві, в установі, організації організовується з метою своєчасної підготовки об'єкта до захисту від наслідків надзвичайної ситуації та оперативного проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Згідно з законодавством в сфері ЦЗ, керівництво підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності і підпорядкування планують і здійснюють необхідні заходи для захисту своїх працівників, об'єктів господарювання та довкілля від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, розробляють плани локалізації і ліквідації аварій (катастроф), створюють матеріальні резерви для попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, забезпечують своєчасне оповіщення своїх працівників про загрозу виникнення або про виникнення надзвичайної ситуації техногенного та природного характеру, організують здійснення заходів з евакуації.

За таких умов основний тягар щодо запобігання, реагування, локалізації, ліквідації НС та їх наслідків на об'єктовому рівні лягає на органи управління і сили об'єктової ланки, а ефективність їх діяльності залежить від чітко визначених положень нормативно-правової бази в сфері ЦЗ¹.

Організацію діяльності органів управління ЦЗ здійснюють безпосередньо керівники об'єктової ланки єдиної державної системи цивільного захисту – керівники ЦЗ підприємств, установ та організацій та інших категорії керівних кадрів і фахівців, переважна більшість яких не має професійної підготовки, відповідних знань та досвіду у сфері ЦЗ.

¹ Методичні рекомендації посадовим особам з питань цивільного захисту з організації цивільного захисту на суб'єкті господарювання, Київ 2017. Електронний ресурс:
https://podil.kyivcity.gov.ua/files/2018/1/29/Metoduchni_rekomendaciya.pdf

1. Організаційна структура цивільного захисту в Україні

Правовою основою цивільного захисту є Конституція України, Кодекс, цивільного захисту України, інші закони України, а також акти Президента України та Кабінету Міністрів України, урядові рішення.

Зокрема, у Конституції України² зазначено:

- Стаття 3. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

- Стаття 16. Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави.

- Стаття 50. Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

Цивільний захист – це функція держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період (стаття 4 Кодексу ЦЗ³).

Основними заходами захисту населення і територій від НС є:

1. Оповіщення про загрозу або виникнення НС;
2. Інформування у сфері ЦЗ;
3. Укриття населення у захисних спорудах;
4. Заходи з евакуації;
5. Інженерний захист територій;
6. Радіаційний і хімічний захист населення і територій;
7. Медичний захист, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення;
8. Біологічний захист населення, тварин і рослин;
9. Психологічний захист населення;
10. Навчання населення діям у НС.

Згідно з Кодексом, цивільний захист забезпечується з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про основи національної безпеки України», суб'єктами, уповноваженими захищати населення, території, навколишнє природне середовище і майно, згідно з вимогами

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>

Кодексу – у мирний час, а також в особливий період – у межах реалізації заходів держави щодо оборони України.

Єдина державна система цивільного захисту населення і територій (ЄДС ЦЗ) – це сукупність органів управління, сил та засобів центральних та місцевих органів влади (Ц і МОВВ), на які покладається реалізація державної політики у сфері цивільного захисту.

Єдина державна система цивільного захисту складається з постійно діючих функціональних і територіальних підсистем та їх ланок.

Функціональні підсистеми ЄДС ЦЗ створюються ЦОВВ у відповідній сфері суспільного життя.

Положення про функціональні підсистеми розробляються на підставі типового положення про таку підсистему і затверджуються ЦОВВ, що їх створили, за погодженням із ДСНС.

У разі, якщо діяльність ЦОВВ спрямовується і координується КМУ через відповідного міністра, зазначені положення затверджуються такими міністрами за погодженням із ДСНС.

Перелік ЦОВВ, що створюють функціональні підсистеми, визначається Положенням про ЄДС ЦЗ. **Безпосереднє керівництво** функціональною підсистемою покладається на керівника органу, СГ, що створив таку підсистему.

До складу функціональних підсистем входять органи управління та підпорядковані їм сили ЦЗ, відповідні СГ, які виконують завдання ЦЗ.

Територіальні підсистеми ЄДС ЦЗ діють в АРК, областях, містах Києві та Севастополі. Положення про територіальні підсистеми розробляються на підставі типового положення про таку підсистему і затверджуються відповідно Радою міністрів АРК чи місцевими державними адміністраціями за погодженням із ДСНС.

Ланки територіальних підсистем створюються:

- Радою міністрів АРК – у районах АРК;
- районними, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями – у районах, районах у містах Києві та Севастополі;
- органами місцевого самоврядування – в обласних центрах, у містах обласного і районного значення.

Положення про ланку територіальної підсистеми затверджується органом, що її створив.

Безпосереднє керівництво територіальною підсистемою, її ланкою покладається на посадову особу, яка очолює орган, що створив таку

підсистему, ланку.

До складу територіальних підсистем та їх ланок входять органи управління та підпорядковані їм сили ЦЗ, відповідні СГ (суб'єкти господарювання).

Залежно від існуючої або прогнозованої обстановки (техногенної, природної, соціально-політичної або воєнної), масштабу НС за рішенням Президента, КМУ, РМ АРК, РДА, МДА, керівника об'єкту встановлюються наступні режими функціонування ЄДС ЦЗ:

1. повсякденного функціонування;
2. підвищеної готовності;
3. надзвичайної ситуації;
4. надзвичайного стану.

Силами цивільного захисту, згідно з Кодексом ЦЗ України, є аварійно-рятувальні формування, спеціалізовані служби та інші формування цивільного захисту, призначені для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації надзвичайних ситуацій.

До сил ЦЗ належать:

1. Оперативно-рятувальна служба ЦЗ (ОРС ЦЗ)
2. Аварійно-рятувальні служби (АРС)
3. Формування ЦЗ
4. Спеціалізовані служби ЦЗ
5. Пожежно-рятувальні підрозділи (частини)
6. Добровільні формування ЦЗ

Основними завданнями сил ЦЗ є:

- проведення робіт та вжиття заходів щодо запобігання НС;
- проведення АРІНР;
- гасіння пожеж;
- ліквідація наслідків НС в умовах екстремальних наслідків НС;
- проведення піротехнічних робіт (крім вибухових пристроїв, що використовуються у терористичних цілях), крім територій Збройних Сил України, інших військових формувань;
- проведення вибухових робіт для запобігання виникненню НС та ліквідації їх наслідків;
- проведення робіт щодо життєзабезпечення постраждалих;
- надання екстреної медичної допомоги постраждалим у районі ЦЗ і транспортування їх до закладів охорони здоров'я;
- ліквідації наслідків НС та надання гуманітарної допомоги постраждалим у НС;

• надання допомоги іноземним державам щодо проведення АРІНР, проведення аварійно-рятувального обслуговування СГ.

Державне регулювання діяльності суб'єктів господарювання з питань цивільного захисту (глава 11 Кодексу ЦЗ) включає: моніторинг і прогнозування надзвичайних ситуацій; державну стандартизацію у сфері цивільного захисту; експертизу у сфері цивільного захисту; сертифікацію засобів цивільного захисту; здійснення державного нагляду (контролю) з питань цивільного захисту; проведення атестації аварійно-рятувальних служб та рятувальників; страхування та економічні регулятори.

Державна стандартизація у сфері цивільного захисту спрямовується на забезпечення:

- 1) безпеки продукції (робіт, послуг) та матеріалів для життя або здоров'я населення і навколишнього природного середовища;
- 2) якості продукції (робіт, послуг) та матеріалів відповідно до рівня розвитку науки, техніки і технологій;
- 3) єдності принципів вимірювання;
- 4) безпеки функціонування суб'єктів господарювання з урахуванням ризику виникнення надзвичайних ситуацій.

Організація державної стандартизації у сфері цивільного захисту покладається на центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

На думку фахівців, створення комплексу стандартів у сфері ЦЗ дозволяє досягти оптимального ступеня впорядкування та закріплення встановлених норм, положень, правил, методів щодо прогнозування виникнення та розвитку НС, запобігання їм, ліквідації цих ситуацій та їх наслідків, спрощує роботу органів виконавчої влади та органів самоврядування, підприємств, установ і організацій у цієї сфері.

Група стандартів, що входить до комплексу національних стандартів у сфері ЦЗ, включає: стандарти вимог щодо моніторингу, запобігання і ліквідації НС, убезпечення населення, тварин, рослин, об'єктів економіки, захисту ґрунтів, атмосферного повітря, продовольства, харчової сировини та кормів, водних джерел і систем водопостачання, засобів і методів управління, зв'язку і оповіщення, технічного оснащення аварійно-рятувальних формувань, засобів спеціального захисту⁴.

Експертизі у сфері цивільного захисту підлягають:

⁴ Майстро С. В. Теоретичні засади механізму державного управління системою цивільного захисту // Теорія та практика державного управління. – Вип. 3 (46). – С.1–8.

1) проекти містобудівної документації в частині дотримання вимог законодавства з питань цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки;

2) проекти об'єктів, що належать суб'єктам господарювання, у частині дотримання вимог нормативно-правових актів з інженерно-технічних заходів цивільного захисту, питань техногенної, пожежної, ядерної та радіаційної безпеки, міцності, надійності та необхідної довговічності.

Порядок проведення експертизи у сфері цивільного захисту та перелік об'єктів виробничого і соціального призначення, що можуть спричинити надзвичайні ситуації техногенного чи природного характеру і вплинути на стан захисту населення і територій від їх наслідків, визначається Кабінетом Міністрів України.

Експертиза проектів будівництва щодо додержання нормативів з питань цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки проводиться відповідно до Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності".

Державне ліцензування здійснюється з метою встановлення кваліфікаційних, організаційних, технологічних та інших вимог і контролю за їх додержанням для провадження певних видів господарської діяльності. Як регулятивний механізм, ліцензування належить до групи традиційних адміністративних методів управління, визначених ЗУ «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015 №222-VIII.

Ліцензуванню, зокрема, підлягають такі види господарської діяльності як діяльність у сфері електроенергетики, діяльність у сфері використання ядерної енергії, будівництво об'єктів, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів з середніми (СС2) та значними (СС3) наслідками, виробництво та ремонт вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, виробництво вибухових матеріалів промислового призначення, виробництво особливо небезпечних хімічних речовин, поводження з небезпечними відходами та інші види діяльності.

Сертифікація засобів цивільного захисту організується і здійснюється з метою підтвердження відповідності продукції технічним регламентам. Порядок та правила сертифікації засобів цивільного захисту визначаються законом.

Усі види аварійно-рятувальної, протипожежної та спеціальної техніки і обладнання, що застосовуються для запобігання пожежам та їх гасіння, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, повинні мати сертифікат відповідності.

Основними механізмами економічного регулювання є такі:

- економічної відповідальності (санкції, відшкодування збитків);
- перерозподілу ризику (страхування);
- формування і використання бюджетних і позабюджетних коштів (система фондів);
- стимулювання підвищення рівня безпеки (пільгове оподаткування прибутку, пільгове кредитування заходів з підвищення безпеки);
- резервування на випадок НС (утворення резервів матеріальних і фінансових ресурсів, призначених для ліквідації наслідків НС)⁵.

Метою страхування у сфері цивільного захисту є:

1) страховий захист майнових інтересів суб'єктів господарювання і громадян від шкоди, яка може бути заподіяна внаслідок надзвичайних ситуацій, небезпечних подій або проведення робіт із запобігання чи ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

2) страхове відшкодування суб'єктами господарювання, у користуванні яких є об'єкти підвищеної небезпеки, шкоди, яка може бути заподіяна третім особам або їхньому майну, а також іншим юридичним особам унаслідок надзвичайної ситуації, що може виникнути на такому об'єкті.

Оцінка відповідності у сфері цивільного захисту здійснюється у випадках та порядку, визначених законодавством

Державний нагляд (контроль) з питань цивільного захисту здійснюється за додержанням та виконанням вимог законодавства у сферах техногенної та пожежної безпеки, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, за діяльністю аварійно-рятувальних служб, а також у сфері промислової безпеки та гірничого нагляду, поводження з радіоактивними відходами відповідно до Закону України "Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності", цього Кодексу та інших законодавчих актів.

З метою забезпечення здійснення заходів із запобігання виникненню надзвичайних ситуацій в Україні проводяться постійний моніторинг і прогнозування надзвичайних ситуацій.

Моніторинг повинен здійснюватися з використанням багатьох методів і засобів за принципом максимального залучення існуючих організаційних структур суб'єктів моніторингу техногенно-екологічної безпеки та НС.

Для України поки що залишається **проблемою** повна інтеграція суб'єктів такого загальнодержавного моніторингу в єдину систему, розроблення єдиної методології збору, накопичення і передачі

⁵ Маслов С. П. Державна політика у сфері цивільного захисту України в умовах надзвичайних ситуацій [Електронний ресурс] / С. П. Маслов. – Режим доступу : www.zerkalov.kiev.ua.

моніторингової інформації. І саме побудова дієвого механізму державного управління системою цивільного захисту дозволить значно підвищити ефективність моніторингу і отримати суттєвий ефект від моніторингу надзвичайних ситуацій завдяки скороченню часу на підготовку до робіт з реагування та ліквідації їх наслідків, а також за рахунок отримання об'єктивних даних для планування.

2. Завдання, обов'язки та структура суб'єктів господарювання у сфері цивільного захисту

Цивільний захист в Україні організовується на всіх підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності і підпорядкування.

Об'єктовий рівень територіальної підсистеми ЄДС ЦЗ є одним з найважливіших елементів протидії НС техногенного та природного характеру.

Суб'єкт господарювання – його органи управління, служби, сили та засоби – становлять одну з головних складових в системі запобігання, реагування та ліквідації НС та їх наслідків, захисту життя і здоров'я робітників та службовців, рятування матеріальних та культурних цінностей, захисту навколишнього природного середовища.

Відповідно до ст. 55 Господарського кодексу України, суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством⁶.

Суб'єктами господарювання є:

1) господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку;

2) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

Організація виконання заходів ЦЗ на суб'єктах господарювання, відповідно до Кодексу цивільного захисту України, покладається на керівні органи та підрозділи (посадових осіб) з питань ЦЗ, які створюються (призначаються) їх керівниками.

Порядок діяльності підрозділів з питань цивільного захисту або призначених осіб визначається відповідними положеннями про них або посадовими інструкціями.

Положення про підрозділ (посадова інструкція працівника) з питань цивільного захисту затверджується керівником, що його створив (призначив),

⁶ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

на підставі типового положення про такий підрозділ, що затверджується центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Для координації діяльності, пов'язаної з техногенно-екологічною безпекою, захистом населення і територій, запобіганням і реагуванням на надзвичайні ситуації, керівними органами підприємств, установ та організацій утворюються комісії з питань надзвичайних ситуацій.

Саме на зазначені вище органи управління суб'єктів господарювання покладається виконання завдань у сфері ЦЗ, якими, відповідно до ст. 20 Кодексу ЦЗ, є:

- 1) забезпечення виконання заходів у сфері цивільного захисту на об'єктах суб'єкта господарювання;
- 2) забезпечення відповідно до законодавства своїх працівників засобами колективного та індивідуального захисту;
- 3) розміщення інформації про заходи безпеки та відповідну поведінку населення у разі виникнення аварії;
- 4) організація та здійснення під час виникнення надзвичайних ситуацій евакуаційних заходів щодо працівників та майна суб'єкта господарювання;
- 5) створення об'єктових формувань цивільного захисту відповідно до цього Кодексу та інших законодавчих актів, необхідної для їх функціонування матеріально-технічної бази і забезпечення готовності таких формувань до дій за призначенням;
- 6) створення диспетчерських служб відповідно до цього Кодексу та інших законів, необхідних для забезпечення безпеки об'єктів підвищеної небезпеки;
- 7) проведення оцінки ризиків виникнення надзвичайних ситуацій на об'єктах суб'єкта господарювання, здійснення заходів щодо неперевищення прийнятних рівнів таких ризиків;
- 8) здійснення навчання працівників з питань цивільного захисту, у тому числі правилам техногенної та пожежної безпеки;
- 9) декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки;
- 10) розроблення планів локалізації та ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки;
- 11) проведення об'єктових тренувань і навчань з питань цивільного захисту;
- 12) забезпечення аварійно-рятувального обслуговування суб'єктів господарювання відповідно до вимог статті 133 цього Кодексу;

13) здійснення за власні кошти заходів цивільного захисту, що зменшують рівень ризику виникнення надзвичайних ситуацій;

14) забезпечення безперешкодного доступу посадових осіб органів державного нагляду, працівників аварійно-рятувальних служб, з якими укладені угоди про аварійно-рятувальне обслуговування суб'єктів господарювання, для проведення обстежень на відповідність протиаварійних заходів планам локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки та потенційно небезпечних об'єктах, сил цивільного захисту – для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт у разі виникнення надзвичайних ситуацій;

15) забезпечення дотримання вимог законодавства щодо створення, зберігання, утримання, використання та реконструкції захисних споруд цивільного захисту;

16) здійснення обліку захисних споруд цивільного захисту, які перебувають на балансі (утриманні);

17) дотримання протиепідемічного, протиепізоотичного та протиепіфітотичного режиму;

18) створення і використання матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

19) розроблення заходів щодо забезпечення пожежної безпеки, впровадження досягнень науки і техніки, позитивного досвіду із зазначеного питання;

20) розроблення і затвердження інструкцій та видання наказів з питань пожежної безпеки, здійснення постійного контролю за їх виконанням;

21) забезпечення виконання вимог законодавства у сфері техногенної та пожежної безпеки, а також виконання вимог приписів, постанов та розпоряджень центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки;

22) утримання у справному стані засобів цивільного та протипожежного захисту, недопущення їх використання не за призначенням;

23) здійснення заходів щодо впровадження автоматичних засобів виявлення та гасіння пожеж і використання для цієї мети виробничої автоматики;

24) своєчасне інформування відповідних органів та підрозділів цивільного захисту про несправність протипожежної техніки, систем протипожежного захисту, водопостачання, а також про закриття доріг і проїздів на відповідній території;

25) виконання інших завдань і заходів у сфері цивільного захисту, передбачених цим Кодексом та іншими законодавчими актами.

Для проведення робіт та вжиття заходів щодо запобігання надзвичайним ситуаціям, захисту населення і територій від них, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на суб'єктах господарювання створюються сили ЦЗ.

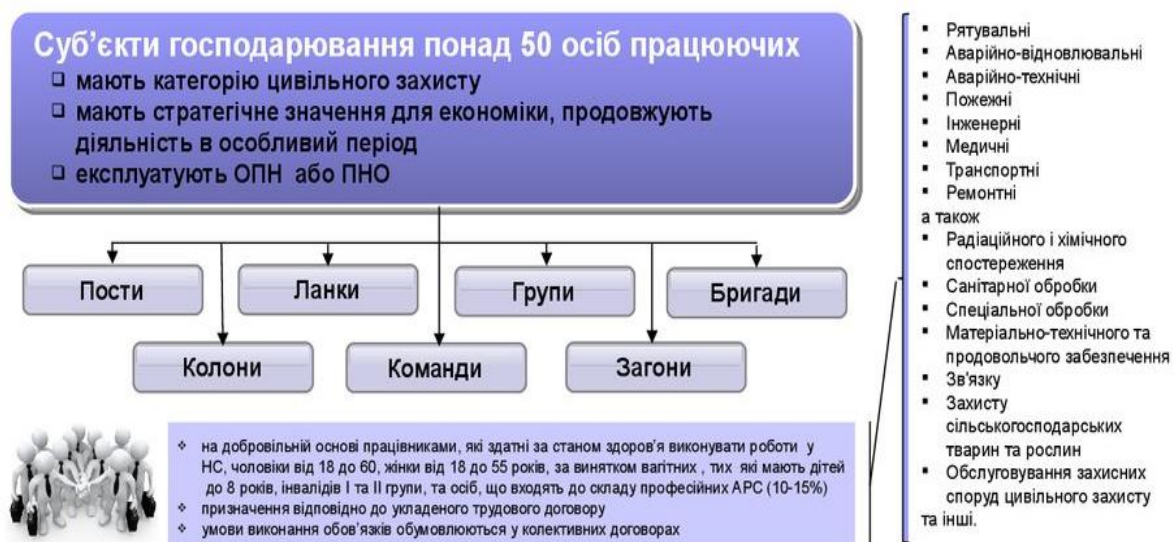

Рис. 1 - Об'єктові формування цивільного захисту

У Порядку утворення, завдання та функції формувань цивільного захисту, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2013 р. № 787, визначено, що *об'єктові формування цивільного захисту* утворюються суб'єктами господарювання, які мають чисельність працюючого персоналу понад 50 осіб та володіють транспортною, будівельною, комунальною, медичною, пожежною та іншою спеціальною технікою і відповідають одній з таких умов:

- віднесені до відповідної категорії цивільного захисту (особливої важливості, першої або другої категорії);
- мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави та (або) продовжують свою виробничу діяльність в особливий період;
- експлуатують об'єкти підвищеної небезпеки або потенційно небезпечні об'єкти⁷.

Якщо суб'єкт господарювання не експлуатує об'єкти підвищеної небезпеки (ОПН) або потенційно небезпечні об'єкти (ПНО), не віднесений до

⁷ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/787-2013-%D0%BF#Text>

відповідної категорії ЦЗ, не має стратегічного значення для економіки і безпеки держави, то відповідно до Кодексу ЦЗ, постанови КМУ від 09.10.2013 р. № 787, наказу ДСНС від 12.07.2016 р. № 335, на ньому можуть бути створені тільки *спеціалізовані служби ЦЗ*.

3. Організація заходів цивільного захисту суб'єкта господарювання

Як зазначалося, порядок діяльності підрозділів з питань цивільного захисту або призначених осіб визначається відповідними положеннями про них або посадовими інструкціями. На виконання цієї вимоги було розроблено «Типове положення про підрозділ з питань цивільного захисту суб'єкта господарювання», затверджене наказом Міністерства внутрішніх справ України 20.04.2017 р. № 325⁸.

З метою організації заходів цивільного захисту суб'єктом господарювання, віднесеним до відповідної категорії цивільного захисту, його керівником утворюється підрозділ з питань цивільного захисту, який є самостійним структурним підрозділом суб'єкта господарювання, а у випадках, передбачених Кодексом цивільного захисту України, призначається особа з питань цивільного захисту (далі – підрозділ з питань цивільного захисту).

Зокрема, відповідно до ст. 20 Кодексу ЦЗ, організація заходів цивільного захисту суб'єкта господарювання здійснюється підрозділами (посадовими особами) з питань цивільного захисту, які створюються (призначаються) керівниками зазначених суб'єктів господарювання з урахуванням таких вимог:

1) у суб'єктах господарювання, віднесених до відповідних категорій цивільного захисту, з чисельністю працюючих понад 3 тисячі осіб створюються підрозділи з питань цивільного захисту;

2) у суб'єктах господарювання, а також закладах охорони здоров'я із загальною чисельністю працюючих та осіб, які перебувають на лікуванні, від 200 до 3 тисяч осіб та у суб'єктах господарювання, віднесених до другої категорії цивільного захисту, призначаються посадові особи з питань цивільного захисту;

3) у навчальних закладах з денною формою навчання з чисельністю 500 і більше осіб, які навчаються, призначаються посадові особи з питань цивільного захисту;

4) у суб'єктах господарювання з чисельністю працюючих до 200 осіб призначаються особи з питань цивільного захисту за рахунок штатної чисельності суб'єкта господарювання.

Громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до Закону як підприємці, виконують заходи цивільного захисту особисто.

⁸ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0626-17#Text>

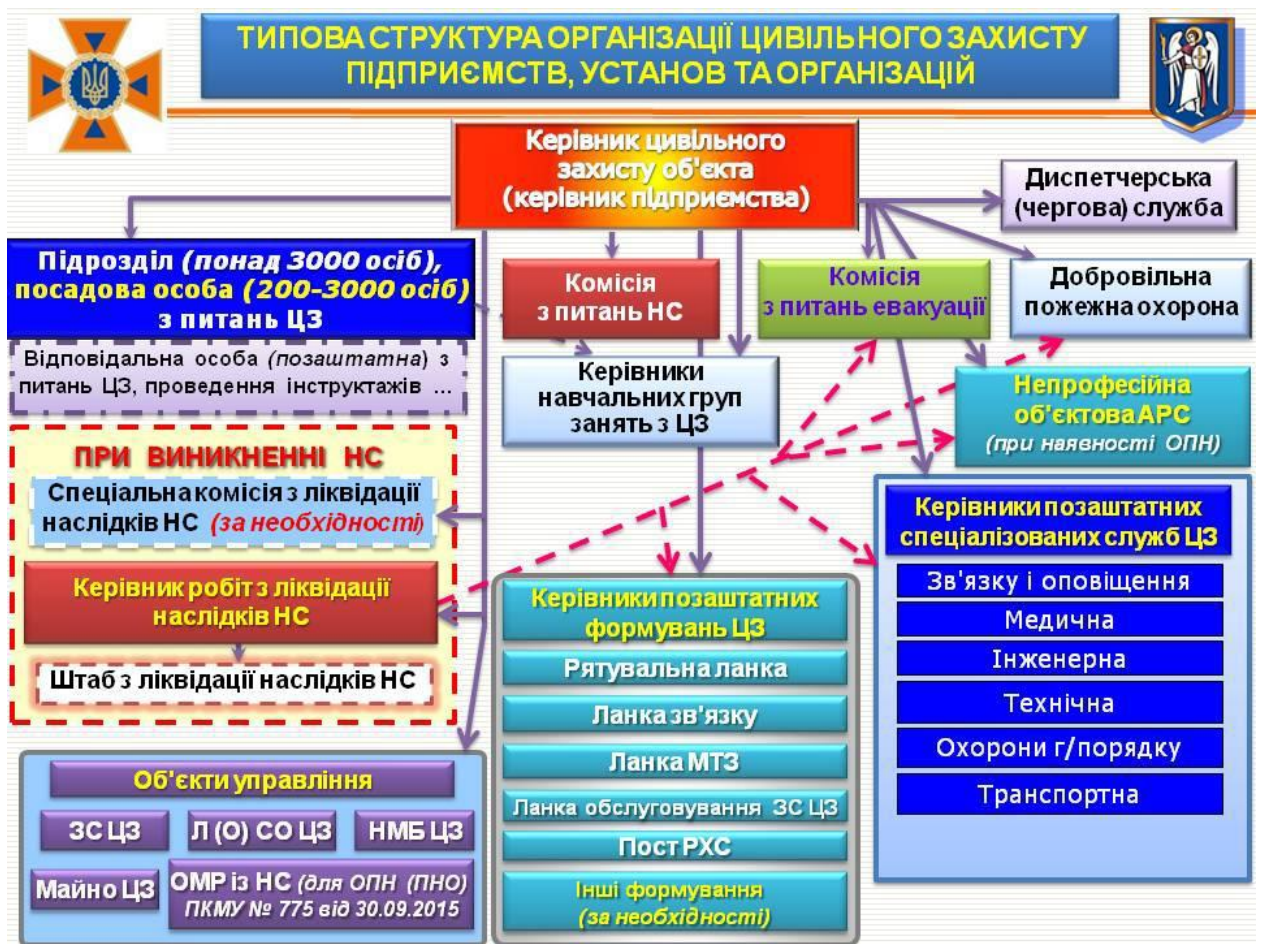

Рис. 2 – Типова структура організації цивільного захисту суб'єкта господарювання

Основними завданнями підрозділу з питань цивільного захисту є:

- організація виконання заходів у сфері цивільного захисту на об'єктах суб'єкта господарювання, спрямованих на захист працівників, майна і територій від надзвичайних ситуацій, зменшення ризику їх виникнення та забезпечення сталого функціонування суб'єкта господарювання в умовах надзвичайної ситуації і в особливий період;
- забезпечення виконання завдань, створених суб'єктом господарювання, органами управління і силами цивільного захисту та підтримання їх готовності до дій за призначенням;
- забезпечення виконання вимог законодавства у сфері цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки.

Підрозділ з питань цивільного захисту відповідно до покладених завдань:

- ✓ забезпечує виконання заходів у сфері цивільного захисту на об'єкті суб'єкта господарювання;

- ✓ надає пропозиції, організовує та контролює виконання заходів щодо забезпечення дотримання вимог законодавства щодо створення, зберігання, утримання, використання та реконструкції захисних споруд цивільного захисту;
- ✓ здійснює облік та веде документацію з утримання захисних споруд цивільного захисту, які перебувають на балансі (утриманні), організовує утримання їх та забезпечує готовність цих споруд до укриття людей у разі виникнення надзвичайних ситуацій;
- ✓ організовує забезпечення працівників суб'єкта господарювання засобами індивідуального захисту органів дихання та засобами колективного захисту;
- ✓ організовує (на хімічно небезпечному об'єкті) взаємодію з місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування щодо участі в забезпеченні засобами індивідуального захисту органів дихання непрацюючого населення, яке проживає в прогнозованій зоні хімічного забруднення цього суб'єкта господарювання;
- ✓ забезпечує розміщення інформації (наочної агітації) про заходи безпеки та відповідну поведінку працівників і населення, яке проживає в зонах можливого ураження, у разі виникнення аварії на об'єктах суб'єкта господарювання;
- ✓ організовує створення і забезпечення функціонування спеціальних, локальних і об'єктових систем оповіщення;
- ✓ організовує виконання заходів щодо впровадження інженерно-технічних заходів цивільного захисту, що зменшують ступінь ризику виникнення аварій, пожеж та вибухів на об'єктах суб'єкта господарювання;
- ✓ здійснює планування та забезпечує контроль за підготовкою та проведенням під час виникнення надзвичайних ситуацій заходів з евакуації працівників та майна суб'єкта господарювання;
- ✓ організовує та забезпечує проведення з працівниками індивідуального і курсового навчання за програмами підготовки до дій у надзвичайних ситуаціях, а також інструктажів з питань цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки;
- ✓ є робочим органом комісії з питань надзвичайних ситуацій суб'єкта господарювання, забезпечує підготовку та контроль за виконанням її рішень;
- ✓ розробляє проекти наказів керівника суб'єкта господарювання щодо організації та реалізації заходів цивільного захисту;

- ✓ розробляє план реагування на надзвичайні ситуації суб'єкта господарювання;
- ✓ розробляє план цивільного захисту суб'єкта господарювання на особливий період, який продовжує роботу у воєнний час та який віднесено до категорії з цивільного захисту;
- ✓ організовує розроблення планів локалізації та ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки, які належать до сфери управління суб'єкта господарювання;
- ✓ організовує розроблення проекту плану основних заходів цивільного захисту суб'єкта господарювання на рік;
- ✓ розробляє план-графік проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту, організовує його виконання та звітує за результатами проведених навчань, тренувань;
- ✓ організовує та контролює проходження посадовими особами суб'єкта господарювання навчання з питань цивільного захисту, пожежної безпеки;
- ✓ готує звітні документи з питань цивільного захисту;
- ✓ здійснює супровід посадових осіб органів державного нагляду з метою перевірки готовності сил цивільного захисту для проведення робіт за призначенням;
- ✓ організовує та забезпечує виконання вимог законодавства у сфері техногенної та пожежної безпеки, а також надає пропозиції щодо виконання вимог приписів, постанов та розпоряджень ДСНС України та її територіальних органів;
- ✓ організовує проведення ідентифікації об'єктів підвищеної небезпеки суб'єкта господарювання;
- ✓ організовує заходи з декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки суб'єкта господарювання;
- ✓ надає пропозиції та контролює виконання заходів щодо впровадження автоматичних засобів виявлення та гасіння пожеж і використання для цієї мети виробничої автоматики;
- ✓ організовує та контролює утримання у справному стані засобів цивільного та протипожежного захисту, недопущення їх використання не за призначенням;
- ✓ забезпечує своєчасне інформування відповідних органів та підрозділів цивільного захисту про стан та виконання заходів цивільного захисту суб'єктом господарювання;
- ✓ надає пропозиції керівнику суб'єкта господарювання щодо:

– створення аварійно-рятувальних служб (на суб'єктах господарювання, які експлуатують об'єкти підвищеної небезпеки), об'єктових формувань цивільного захисту, спеціалізованих служб цивільного захисту, необхідних для їх функціонування та забезпечення готовності до дій за призначенням матеріально-технічної бази;

– планування матеріальних та фінансових витрат для виконання заходів цивільного захисту, що зменшують рівень ризику виникнення надзвичайних ситуацій на об'єктах суб'єкта господарювання;

– забезпечення відповідно до вимог Кодексу цивільного захисту України обов'язкового аварійно-рятувального обслуговування об'єктів підвищеної небезпеки суб'єкта господарювання, на яких існує небезпека виникнення надзвичайних ситуацій;

– створення, накопичення, порядку зберігання і використання об'єктових матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

– розроблення заходів забезпечення цивільного захисту, впровадження досягнень науки і техніки, позитивного досвіду із зазначеного питання;

– розроблення інструкцій та проектів наказів з питань цивільного захисту, здійснення постійного контролю за їх виконанням;

✓ забезпечує виконання інших завдань і заходів у сфері цивільного захисту, передбачених Кодексом цивільного захисту України та іншими нормативно-правовими актами.

Підрозділ з питань цивільного захисту має право:

- одержувати від інших підрозділів суб'єкта господарювання інформацію, необхідну для виконання покладених на нього завдань;

- заслуховувати інформацію керівників інших структурних підрозділів та окремих фахівців керівного органу суб'єкта господарювання, керівників виробничих підрозділів (цехів, ділянок, ланок тощо) про стан виконання завдань і заходів з питань захисту населення і персоналу, територій від надзвичайних ситуацій, реагування на надзвичайні ситуації та ліквідації їх наслідків, готовності до дій у разі загрози або виникнення аварії чи надзвичайної ситуації;

- залучати за згодою керівників фахівців інших підрозділів керівного органу та виробничих підрозділів суб'єкта господарювання до участі в розробленні заходів цивільного захисту;

- ініціювати проведення нарад та створення робочих груп для відпрацювання питань цивільного захисту;

- здійснювати за дорученням керівництва представництво суб'єкта господарювання в нарадах і робочих групах місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій.

Під час виникнення надзвичайної ситуації об'єктового рівня підрозділ з питань цивільного захисту (особа з питань цивільного захисту) входить до штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Підрозділ з питань цивільного захисту утримується за рахунок коштів суб'єкта господарювання.

Обсяг завдань з питань цивільного захисту, який потрібно буде виконати на підпорядкованому підприємстві, установі чи закладі, залежить від з'ясування статусу суб'єкту господарювання, а саме:

1. категорія ЦЗ (особливої важливості, I чи II категорії) відповідно до ст.54 Кодексу ЦЗ;
2. об'єкт підвищеної небезпеки, потенційно-небезпечний об'єкт;
3. звичайний, некатегорований суб'єкт господарювання.

Класифікація суб'єктів господарювання за заходами цивільного захисту⁹:

- суб'єкти господарювання, віднесені до відповідних категорій цивільного захисту;
- суб'єкти господарювання, які мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави, продовжують свою виробничу діяльність в особливий період (постанова КМУ від 4 березня 2015 р. № 83 «Про затвердження переліку об'єктів державної власності, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави»);
- суб'єкти господарювання, яким належать об'єкти, проектування яких здійснюється з урахуванням вимог інженерно-технічних заходів цивільного захисту (постанова КМУ від 9 січня 2014 р. № 6 «Про затвердження переліку об'єктів, що належать суб'єктам господарювання, проектування яких здійснюється з урахуванням вимог інженерно-технічних заходів цивільного захисту»);
- суб'єкти господарювання, у власності або у користуванні яких є хоча б один об'єкт, де здійснюється практична діяльність, пов'язана з радіаційними або радіаційно-ядерними технологіями;

⁹ Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Івано-Франківської області. Методична розробка «Забезпечення виконання на підприємстві, в установі та організації завдань з цивільного захисту». Електронний ресурс: http://nung.edu.ua/files/attachments/9-zabezp-povnovazh-sg-cz-zp_tema_9.pdf

- суб'єкти господарювання, у власності або у користуванні яких є хоча б один об'єкт підвищеної небезпеки;
- суб'єкти господарювання, які забезпечують життєдіяльність міст (мають стратегічне значення для економіки країни), віднесених до відповідних груп цивільного захисту;
- установи та організації, які належать до суб'єктів моніторингу, спостереження, лабораторного контролю і прогнозування надзвичайних ситуацій;
- потенційно небезпечні об'єкти.

Згідно з Законом України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18.01.2001 р. № 2245-III:

- *об'єкт підвищеної небезпеки (ОПН)* – об'єкт, на якому використовуються, виготовляються, переробляються, зберігаються або транспортуються одна або кілька небезпечних речовин чи категорій речовин у кількості, що дорівнює або перевищує нормативно встановлені порогові маси, а також інші об'єкти як такі, що відповідно до закону є реальною загрозою виникнення надзвичайної ситуації техногенного та природного характеру;

- *потенційно небезпечний об'єкт (ПНО)* – об'єкт, на якому можуть використовуватися або виготовляються, переробляються, зберігаються чи транспортуються небезпечні речовини, біологічні препарати, а також інші об'єкти, що за певних обставин можуть створити реальну загрозу виникнення аварії

Небезпечні об'єкти, згідно з «Правилами техногенної безпеки»¹⁰ – це об'єкти підвищеної небезпеки, визначені відповідно до Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки», та інші об'єкти, що можуть створити реальну загрозу виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру не нижче місцевого рівня, визначеного відповідно до Кодексу цивільного захисту України.

Усвідомивши завдання щодо організації ЦЗ, керівник СГ здійснює вивчення дійсного стану справ з питань цивільного захисту на СГ та проводить оцінку рівня ризику надзвичайної ситуації на СГ, що передбачає:

- встановлення рівня ризику зумовленого експлуатацією об'єкта;
- зіставлення рівня ризику з прийнятним і вибір рішень з управління ним;

¹⁰ Правила техногенної безпеки. Затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України 05 листопада 2018 року N 879

- оцінку можливості впливу зовнішніх сил за місцем розташування об'єкта.

Оцінивши обстановку, керівник визначає організаційну структуру цивільного захисту, яка спроможна ефективно виконати заходи у сфері цивільного захисту на конкретному підприємстві, установи чи організації.

Структура цивільного захисту конкретного суб'єкта господарювання визначається, виходячи¹¹:

- із завдань ЦЗ конкретного об'єкта;
- категорійності об'єкта та чисельності працюючих;
- потенційної або реальної небезпеки техногенного та природного характеру, яка може утворитися на підпорядкованій території та за її межами;
- вірогідності виникнення НС (аварій), на об'єктах, які експлуатує СГ, (рівня ризику);
- місця розташування СГ по відношенню до зовнішніх загроз.

¹¹ Методичні рекомендації посадовим особам з питань цивільного захисту з організації цивільного захисту на суб'єкті господарювання, Київ 2017. Електронний ресурс:
https://podil.kyivcity.gov.ua/files/2018/1/29/Metoduchni_rekomendaciya.pdf

4. Органи управління для реагування на ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій

Типову структуру ЦЗ об'єктового рівня складають:

1. Органи управління:

1.1 Постійні органи управління (ОУ) цивільного захисту, до складу яких входять:

- керівник ЦЗ підприємства, установи та організації;
- (посадова особа) з питань ЦЗ, позаштатний працівник – відповідальна особа) або структурний підрозділ з питань ЦЗ;
- система повсякденного управління ЦЗ об'єкта – чергові та диспетчерські служби.

1.2 Координуючі органи управління:

- комісія з питань надзвичайних ситуацій (НС);

1.3 Органи управління з ліквідації наслідків НС:

- спеціальна комісія з ліквідації наслідків НС;
- керівник робіт з ліквідації наслідків НС;
- штаб з ліквідації наслідків НС;
- об'єктова комісія з питань евакуації.

2. Сили ЦЗ:

- непрофесійні аварійно-рятувальні служби (на ОПН);
- спеціалізовані служби цивільного захисту;
- формування цивільного захисту.

3. Засоби ЦЗ:

- захисні споруди ЦЗ;
- засоби РХЗ, пожежогасіння;
- матеріальні резерви.

Керівник ЦЗ – керівник підприємства, установи, організації – здійснює загальне керівництво ЦЗ СГ, її ОУ, силами і засобами.

Керівник ЦЗ підприємства, установи та організації відповідає за організацію та стан ЦЗ, постійну готовність ОУ ЦЗ, сил і засобів на підпорядкованому йому об'єкті.

Безпосередньо він підпорядковується відповідному керівнику відомства чи галузі, у структурі якої знаходиться об'єкт; в оперативному відношенні та за територіальним принципом – керівнику ЦЗ району та міста.

Комісії з питань надзвичайних ситуацій утворюються керівними органами підприємств, установ та організацій для координації діяльності цих підприємств, установ та організацій, пов'язаної з техногенно-екологічною

безпекою, захистом населення і територій, запобіганням і реагуванням на НС. У зв'язку з нормативною не визначеністю, головою комісії, як правило, призначається заступник керівника суб'єкта господарювання, секретарем – посадова особа з питань ЦЗ.

Основними завданнями комісії є планування роботи з розгляду питань, пов'язаних із запобіганням виникненню НС; забезпеченні безаварійної роботи суб'єкта господарювання в режимі повсякденного функціонування та у разі виникнення НС; координація дій органів управління, сил та засобів суб'єкта господарювання у разі виникнення (загрози виникнення) НС, під час реагування на зазначену ситуацію; організація першочергових заходів з ліквідації наслідків НС об'єктового рівня; участь у здійсненні інших заходів у сфері ЦЗ та техногенно-екологічної безпеки.

Рішення об'єктової комісії, що оформлюється протоколом, є обов'язковим до виконання усіма структурними підрозділами об'єкта та усіма організаціями, що знаходяться на його території (незалежно від форм власності та підпорядкування).

Для планування, підготовки та проведення захисту працівників шляхом евакуації, на суб'єктах господарювання утворюються тимчасові органи з евакуації. До них належать комісії з питань евакуації, збірні пункти евакуації, проміжні пункти евакуації, приймальні пункти евакуації.

Відповідно до ст.71 Кодексу ЦЗ, для координації дій органів управління та сил ЦЗ, а також організованого та планового виконання комплексу заходів та робіт з ліквідації наслідків НС:

- використовуються пункти управління та центри управління в НС;
- утворюються спеціальні комісії з ліквідації наслідків НС;
- призначаються керівники робіт з ліквідації наслідків НС;
- утворюються штаби з ліквідації наслідків НС;
- визначається потреба у силах ЦЗ, які залучаються до ліквідації наслідків НС.

Об'єктові спеціалізовані служби ЦЗ (енергетики, захисту сільськогосподарських тварин і рослин, інженерні, комунально-технічні, матеріального забезпечення, медичні, зв'язку та оповіщення, протипожежні, торгівлі та харчування, технічні, транспортного забезпечення, охорони громадського порядку) утворюються керівником суб'єкта господарювання для проведення спеціальних робіт і заходів з ЦЗ та їх забезпечення, що потребують залучення фахівців певної спеціальності, техніки і майна

спеціального призначення шляхом формування з працівників суб'єкта господарювання ланок, команд, груп¹².

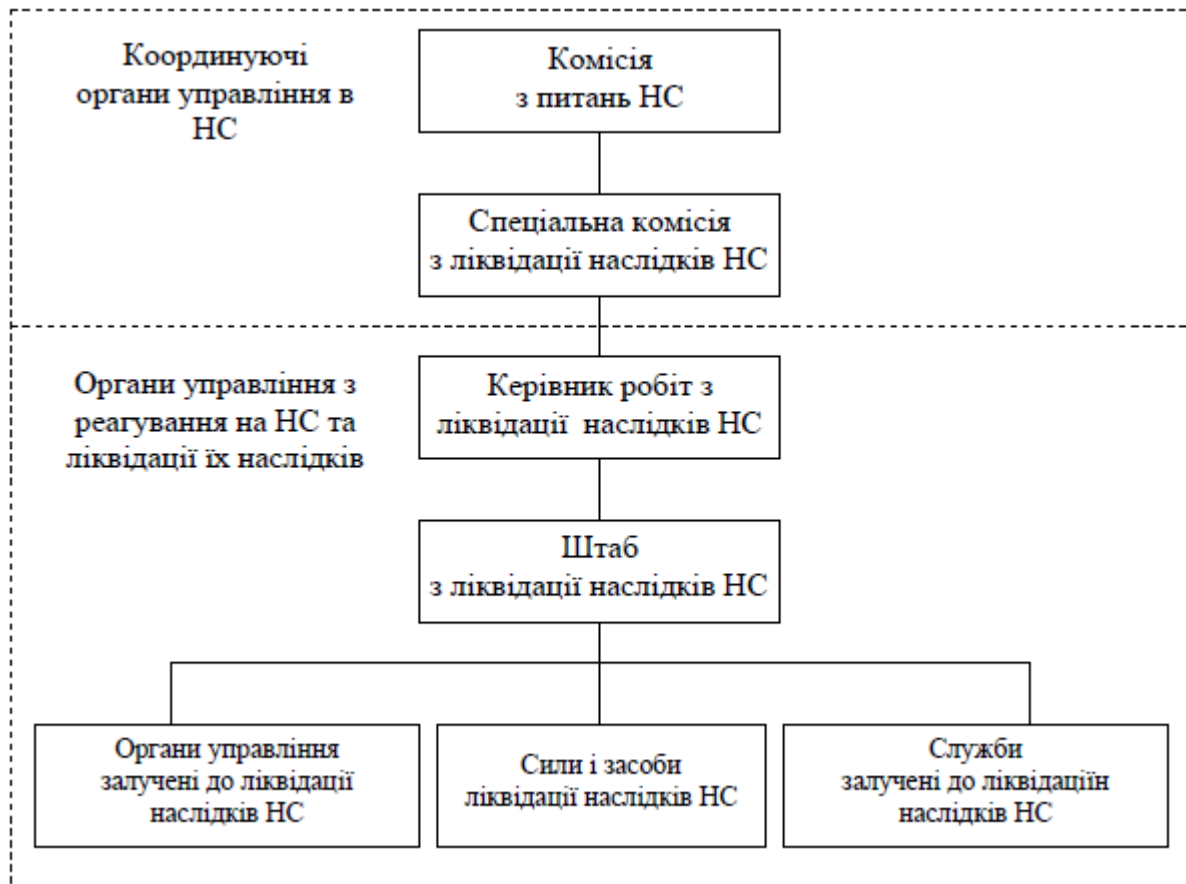

Рис. 3 – Структура органів управління в надзвичайних ситуаціях об'єктового рівня

Організаційну структуру спеціалізованої служби ЦЗ визначає керівник суб'єкта господарювання залежно від конкретної техногенно-екологічної та природної обстановки, виробничих умов, вірогідності впливу НС, необхідних обсягів виконання завдань під час ліквідації НС у мирний час та в особливий період, наявності та стану необхідної бази.

Спеціалізовану службу очолює особа, яку призначає керівник суб'єкта господарювання, з числа посадових осіб підприємства, установи чи організації.

Працівників, які зараховуються до складу спеціалізованої служби, необхідно поінформувати про умови виконання обов'язків, небезпечні і шкідливі фактори, можливі наслідки їх впливу на здоров'я та про права і обов'язки працівника при роботі в таких умовах. Під час залучення сил і

¹² Ст. 25 Кодексу цивільного захисту України

засобів до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт вони звільняються від виконання своїх штатних функціональних обов'язків за займаною посадою.

Порядок утворення та функціонування спеціалізованих служб ЦЗ визначається Положенням, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 8 липня 2015 р. № 469¹³.

Об'єктові формування ЦЗ утворюються суб'єктом господарювання для проведення великих обсягів робіт з ліквідації наслідків НС, воєнних (бойових) дій чи терористичних актів, проведення відновлювальних робіт, що потребують залучення великої кількості населення та техніки у суб'єктів господарювання, які володіють спеціальною технікою та майном, а працівники підготовлені до дій в умовах НС.

Об'єктові формування ЦЗ утворюються суб'єктами господарювання, які мають чисельність працюючого персоналу понад 50 осіб і володіють транспортною, будівельною, комунальною, медичною, пожежною та іншою спеціальною технікою і відповідають одній з таких умов:

- віднесені до відповідної категорії ЦЗ (особливої важливості, першої або другої категорії);
- мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави та (або) продовжують свою виробничу діяльність в особливий період; експлуатують ОПН або ПНО.

Підставою для створення об'єктових формувань ЦЗ є Порядок утворення, завдання та функції формувань ЦЗ, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2013 року № 787¹⁴.

Чисельність працівників, які призначаються до складу формувань ЦЗ, не повинна перевищувати 10-15% загальної чисельності працюючих суб'єкта господарювання. Залучення формувань ЦЗ до дій за призначенням здійснюється згідно з планами реагування на НС, планами взаємодії органів управління та сил ЦЗ у разі виникнення НС, планами локалізації та ліквідації наслідків аварії, планами ЦЗ на особливий період.

Особлива увага повинна бути приділена розробці документів довгострокової дії з питань ЦЗ на СГ, основними з яких є:

- Наказ керівника суб'єкта господарювання «Про організацію цивільного захисту ... (назва СГ)».
- План реагування на надзвичайні ситуації (з додатками);

¹³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/469-2015-%D0%BF#Text>

¹⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/787-2013-%D0%BF#Text>

- Документація комісії з питань надзвичайних ситуацій СГ (створення спеціальної комісії з ліквідації НС);
- Документація комісії з питань евакуації (назва суб'єкта);
- Документація керівників спеціалізованих служб і формувань ЦЗ.
- Журнал обліку підготовки і перепідготовки у територіальному НМЦ ЦЗ та БЖД керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту;
- Схема організації зв'язку та оповіщення;
- Функціональні обов'язки керівника СГ та посадової особи з питань ЦЗ.

Перелік документів з питань цивільного захисту, що мають розроблятися суб'єктами господарювання, ведеться відповідно до наказу Державної служби України з надзвичайних ситуацій 12 липня 2016 р. № 335 (див. Додаток Б).

5. Планування діяльності у сфері цивільного захисту на суб'єкті господарювання

Планування діяльності у сфері цивільного захисту є основною ланкою та організаційним початком всього процесу реалізації цілей цивільного захисту, оскільки прийняті в процесі її організації рішення визначають характер здійснення всіх інших функцій управління.

Відповідно до ст. 130 Кодексу цивільного захисту України «Планування діяльності єдиної державної системи цивільного захисту» та постанови Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 р. № 626 «Про затвердження Порядку розроблення планів діяльності єдиної державної системи цивільного захисту», для організації діяльності ЄДС ЦЗ суб'єктами господарювання розробляються та затверджуються:

- ✓ план реагування на НС суб'єкта господарювання;
- ✓ план цивільного захисту на особливий період (суб'єкта господарювання, який продовжує роботу у воєнний час та який віднесено до категорії ЦЗ);
- ✓ план локалізації і ліквідації наслідків аварій на ОПН;
- ✓ план проведення цільової мобілізації для ліквідації наслідків НС державного рівня у мирний час (відображаються у мобілізаційних планах суб'єктів господарювання окремим додатком).

Тобто, у планах завчасно приймаються рішення про те, що робити, коли робити, хто буде робити, а також визначаються методи, способи і ресурси усіх видів, необхідні для виконання цих робіт і завдань та встановлюється їх взаємозв'язок.

Плани реагування на надзвичайні ситуації:

- розробляються з метою упорядкування та координації дій органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів управління та сил цивільного захисту, суб'єктів господарювання у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій;

- визначають організацію управління реагуванням на надзвичайні ситуації, порядок дій і взаємодії, а також організацію основних видів забезпечення органів управління та сил цивільного захисту, що залучатимуться до реагування у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій, переведення органів управління та сил цивільного захисту у режим підвищеної готовності, режим надзвичайної ситуації.

План реагування на надзвичайні ситуації суб'єкта господарювання розробляється відповідним суб'єктом господарювання з чисельністю

працюючого персоналу більше 50 осіб та затверджується керівником такого суб'єкта господарювання.

Таблиця 1

Структура плану реагування на надзвичайні ситуації суб'єкта господарювання (варіант)¹⁵

Складові частини плану	Структурні елементи плану та короткий зміст
I. Вступна частина	1. Обкладинка
	2. Титульний аркуш
	3. Зміст
	4. Перелік умовних позначень, символів, скорочень і термінів
II. Основна частина	Загальні положення
	1. Призначення та мета плану
	2. Основні завдання суб'єкта господарювання щодо реагування на НС
	3. Введення плану в дію
	Оперативна частина
	Розділ I. Висновки з аналізу стану безпеки на об'єкті суб'єкта господарювання
	Розділ II. Органи управління та сили цивільного захисту, що залучаються до реагування на НС на об'єкті суб'єкта господарювання
	Розділ III. Порядок оповіщення адміністрації та персоналу про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій, а також їх укриття і захист від ураження
Розділ IV. Організація реагування на НС	
Розділ V. Організація основних видів забезпечення дій у зоні НС	
III. Додатки	Додатки включають матеріали, які є необхідними для повноти Державного плану реагування, але не можуть бути послідовно розміщені в основній частині плану через великий обсяг або способи відтворення
IV. Відомості про погодження плану та його коригування	У цих відомостях поміщають інформацію з результатами погодження плану заінтересованими центральними та місцевими органами виконавчої влади, а також результати проведеного та узгодженого коригування завірені підписами відповідних посадових осіб

¹⁵ Методичні рекомендації щодо розроблення планів з питань цивільного захисту. Електронний ресурс: <http://www.yu.mk.ua/uploads/files/2019/3/15/content/6642f23ece9933cd5ce4eaade39e5c41.pdf> <http://www.yu.mk.ua/uploads/files/2019/3/15/content/6642f23ece9933cd5ce4eaade39e5c41.pdf>

У суб'єктів господарювання з чисельністю працюючого персоналу 50 осіб і менше посадова особа з питань цивільного захисту розробляє інструкцію щодо дії персоналу суб'єкта господарювання у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій, яка затверджується керівником такого суб'єкта господарювання.

Інструкція повинна містити відомості про можливі (прогнозовані) надзвичайні ситуації, які можуть виникнути на об'єкті суб'єкта господарювання, сигнали оповіщення про небезпеку, дії персоналу після отримання таких сигналів, маршрути евакуації персоналу в безпечні місця, його укриття у захисних спорудах цивільного захисту, заходи із збереження матеріальних цінностей.

План реагування суб'єкта господарювання є основним документом, що регламентує діяльність персоналу і підрозділів (посадових осіб) з питань цивільного захисту об'єкта, а також взаємодіючих територіальних підрозділів ДСНС, підрозділів ЦЗ територіальної підсистеми та її ланок, територіальних органів функціональних підсистем щодо реагування на НС на об'єктовому рівні.

Діяльність щодо реагування на НС полягає в організації та координації робіт та заходів з:

- припинення дії або впливу небезпечних факторів, викликаних нею;
- рятування персоналу, населення, обладнання, і майна;
- локалізації зони надзвичайної ситуації;
- ліквідації або мінімізації її наслідків, які становлять загрозу життю або здоров'ю персоналу, населення, заподіяння шкоди території, навколишньому природному середовищу або майну¹⁶.

План цивільного захисту на особливий період розробляється для визначення обсягів, порядку організації, способів і строків здійснення заходів щодо цивільного захисту в режимі функціонування в умовах особливого періоду.

Особливий період – період функціонування національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій, а також виконання громадянами України свого конституційного обов'язку щодо захисту

¹⁶ Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Методичні рекомендації щодо порядку складання планів реагування у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій на підприємствах, установах та організаціях. Лист від 06.03.2015 № 17-3/739

Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, який настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій¹⁷.

На початку організації роботи щодо розроблення плану цивільного захисту на особливий період суб'єкту господарювання посадовій особі з питань цивільного захисту необхідно звернути увагу на узгодження вихідних даних для планування з органами управління територіальної підсистеми ЄДС ЦЗ та /або їх ланками щодо:

- вірогідних об'єктів (споруд, будівель), проти яких супротивником можуть бути застосовані засоби ураження та які можуть стати об'єктами спрямування дій ДРГ;

- зон (районів) найбільш вірогідних руйнувань, можливого радіаційного, хімічного забруднення, біологічного зараження, масових пожеж, а також катастрофічного затоплення;

- способів, маршрутів та районів (місць) завчасної евакуації персоналу СГ та членів їх сімей (прийому евакуйованих), а також матеріальних і культурних цінностей;

- наявності та стану транспортних комунікацій, систем енерго-, газо-, водо-, теплопостачання, каналізації, матеріально-технічної бази, систем оповіщення, зв'язку й управління;

- органів та структурних підрозділів територіальних органів і сил ЦЗ, які комплектуються працівниками, технікою, оснащенням, засобами індивідуального захисту за рахунок СГ;

- можливого обсягу рятувальних та інших невідкладних робіт.

Після узгодження вихідних даних з органами управління територіальної підсистеми ЄДС ЦЗ та /або їх ланками посадова особа з питань цивільного захисту формує вихідні дані для аналізу та врахування специфіки виробничих умов, людських, матеріальних та інших ресурсів самого СГ, а також проводить розрахунки щодо:

- прогнозованого аналізу обстановки у разі застосування засобів ураження з урахуванням впливу вторинних факторів ураження (зони можливого радіаційного, хімічного забруднення, біологічного зараження, масових пожеж, а також катастрофічного затоплення);

¹⁷ Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21.10.1993 № 3543-ХІІ

- укриття персоналу СГ та визначення додаткової потреби у захисних спорудах, є штатний розклад на особливий період та у разі його відсутності;
- можливого обсягу з проведення за основними видами рятувальних та інших невідкладних робіт на об'єктах СГ;
- орієнтовних втрат персоналу та сил ЦЗ¹⁸.

План локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки (ПЛНА) – організаційно-розпорядчий документ, що регламентує дії (взаємодію) учасників локалізації і ліквідації наслідків аварій, персоналу підприємств, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування під час загрози та виникнення аварій на об'єктах підвищеної небезпеки¹⁹.

ПЛНА розробляється для об'єктів підвищеної небезпеки (ОПН), на яких можливі аварії із залповими викидами вибухонебезпечних і токсичних продуктів, вибухами й загоряннями (пожежами) в апаратурі, виробничих приміщеннях і зовнішніх спорудах, які можуть призвести до зруйнування будинків, споруд, технологічного устаткування, ураження людей, негативного впливу на довкілля.

Аварії на об'єктах підвищеної небезпеки, залежно від територіального поширення та масштабу, поділяються на три рівні: „А”, „Б” і „В”:

- на рівні „А” аварія характеризується розвитком у межах одного структурного підрозділу підприємства;
- на рівні „Б” аварія характеризується поширенням за межі структурного підрозділу і розвитком її у межах території підприємства;
- на рівні „В” аварія характеризується розвитком і переходом за межі території підприємства з можливістю впливу або впливом уражальних та інших небезпечних чинників аварії на населення, інші підприємства (об'єкти), а також на довкілля.

У разі переходу аварії на рівень "В" локалізація аварії, ліквідація її наслідків та захист населення здійснюється органами управління територіальної підсистеми ЄДСЦЗ та відповідних її ланок, територіальних підрозділів ДСНС та територіальних органів функціональних підсистем, відповідно до розроблених планів реагування на надзвичайні ситуації.

¹⁸ Методичні рекомендації посадовим особам з питань цивільного захисту з організації цивільного захисту на суб'єкті господарювання, Київ 2017. Електронний ресурс:

https://podil.kyivcity.gov.ua/files/2018/1/29/Methodichni_rekomendaciya.pdf

¹⁹ Методичні рекомендації щодо розроблення планів з питань цивільного захисту. Електронний ресурс:

<http://www.yu.mk.ua/uploads/files/2019/3/15/content/6642f23ece9933cd5ce4eaade39e5c41.pdf>
<http://www.yu.mk.ua/uploads/files/2019/3/15/content/6642f23ece9933cd5ce4eaade39e5c41.pdf>

Важливо, щоб заходи, передбачені в ПЛНА суб'єкта господарювання, знайшли узгоджене, правильне і адекватне відображення в планах територіальної підсистеми ЄДСЦЗ та відповідних її ланок, територіальних підрозділів ДСНС та територіальних органів функціональних підсистем.

ПЛНА ґрунтується на:

- прогнозуванні сценаріїв виникнення аварій;
- поетапному аналізу сценаріїв розвитку аварій і масштабів їх наслідків;
- оцінюванні достатності існуючих заходів, які перешкоджають виникненню і розвитку аварії, а також технічних засобів локалізації аварій;
- аналізу дій виробничого персоналу та спеціальних підрозділів щодо локалізації аварій на відповідних стадіях їх розвитку.

При розробці ПЛНА потрібно враховувати реальні можливості і ресурси підприємства, накопичений персоналом підприємства і спецпідрозділів досвід дій під час аварійних ситуацій та аварій, для забезпечення уяви щодо потрібних додаткових навичок та ресурсів.

Плани діяльності єдиної державної системи цивільного захисту (крім планів основних заходів цивільного захисту на рік) уточнюються у разі переведення єдиної державної системи цивільного захисту або її складових у вищі ступені готовності, оголошення мобілізації чи введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, але не рідше ніж один раз на рік до 31 березня станом на 1 січня поточного року.

6. Забезпечення техногенної безпеки суб'єктами господарювання

Згідно з Правилами техногенної безпеки, затвердженими наказом Міністерства внутрішніх справ України від 05 листопада 2018 р. № 879²⁰, забезпечення техногенної безпеки – це сукупність дій органів влади, суб'єктів господарювання, керівників (власників) та відповідальних осіб об'єктів, спрямованих на запобігання аваріям, аварійним та надзвичайним ситуаціям техногенного характеру на небезпечних об'єктах та небезпечних територіях.

Забезпечення техногенної безпеки на об'єктах здійснюється на випадок:

- наявності будівель та споруд з порушенням умов експлуатації;
- наявності об'єктів з критичним станом виробничих фондів та порушенням умов експлуатації;
- можливості впливу сторонніх (зовнішніх) факторів (природних, терористичних, соціальних тощо) на діяльність та безпеку об'єкта;
- виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру (порушення умов експлуатації) на небезпечних об'єктах, ядерних установках.

Суб'єкти господарювання у випадках, визначених Кодексом цивільного захисту України, забезпечують техногенну безпеку шляхом:

- виконання вимог Кодексу ЦЗ, Правил техногенної безпеки, норм і стандартів стосовно забезпечення техногенної безпеки, а також приписів, розпоряджень і постанов, що відповідно до законодавства видаються посадовими особами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту;
- розроблення організаційно-розпорядчих документів щодо забезпечення техногенної безпеки, здійснення постійного контролю за їх дотриманням;
- забезпечення відповідно до законодавства своїх працівників засобами колективного та індивідуального захисту;
- навчання працівників діям у надзвичайних ситуаціях;
- організації розроблення інженерно-технічних заходів цивільного захисту під час будівництва (реконструкції, технічного переоснащення) на об'єктах, включених до переліку об'єктів, що належать суб'єктам господарювання, проектування яких здійснюється з урахуванням вимог інженерно-технічних заходів цивільного захисту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 09 січня 2014 р. № 6;

²⁰ http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE32798.html

– навчання працівників порядку укриття в захисних спорудах цивільного захисту та навчання персоналу з обслуговування захисних споруд цивільного захисту їх утриманню відповідно до Вимог з питань використання та обліку фонду захисних споруд цивільного захисту, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 09 липня 2018 р. № 579;

– проведення об'єктових тренувань і навчань з питань цивільного захисту з урахуванням вимог техногенної безпеки.

Забезпечення техногенної безпеки на небезпечних об'єктах у випадках, визначених Кодексом, здійснюється шляхом:

- оцінки ризиків виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру на підпорядкованих небезпечних об'єктах відповідної галузі;

- інформування органів влади, сил цивільного захисту про основні загрози на небезпечних об'єктах з метою вжиття ними ефективних заходів захисту населення, промислових і сільськогосподарських об'єктів від надзвичайних ситуацій техногенного характеру;

- інформування органів управління та сил цивільного захисту про аварійні та небезпечні ситуації, розвиток яких призвів або міг призвести до аварії і завдати шкоди життю та здоров'ю населення і навколишньому середовищу;

- розміщення інформації про заходи безпеки та поведінку населення на випадок виникнення надзвичайної ситуації техногенного характеру на офіційних веб-сайтах, інформаційних стендах та в засобах масової інформації;

- організації заходів із захисту своїх працівників від шкідливого впливу надзвичайних ситуацій техногенного характеру;

- утворення об'єктових формувань та спеціалізованих служб цивільного захисту, створення необхідної для їх функціонування матеріально-технічної бази, забезпечення готовності таких формувань до дій за призначенням;

- здійснення навчання працівників правилам техногенної безпеки;
- підтримання готовності створених диспетчерських служб;
- розроблення аварійних планів об'єктів, де здійснюється практична діяльність, пов'язана з радіаційними або радіаційно-ядерними технологіями;

- розроблення планів локалізації та ліквідації аварій;

- декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки;

- створення, експлуатації і технічного обслуговування автоматизованих систем раннього виявлення загрози виникнення надзвичайних ситуацій та оповіщення населення у разі їх виникнення;
- створення та утримання в робочому стані засобів зв'язку, аварійно-рятувальної техніки та обладнання і використання їх за призначенням;
- аварійно-рятувального обслуговування небезпечних об'єктів;
- створення об'єктового матеріального резерву для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та проведення невідкладних відновлювальних робіт;
- здійснення за власні кошти заходів, що зменшують рівень ризику виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру;
- розроблення заходів щодо забезпечення техногенної безпеки з урахуванням досягнень науки і техніки, позитивного досвіду із зазначеного питання;
- фінансування витрат у порядку та обсягах, необхідних для повного і якісного забезпечення вимог техногенної безпеки;
- виконання інших завдань і заходів техногенної безпеки з урахуванням вимог чинного законодавства України.

На території небезпечних об'єктів, які розташовані в міській зоні, допускається утримувати небезпечні хімічні речовини (НХР) в обсягах, передбачених проектними нормами зберігання (накопичення) та технологічними регламентами.

На майданчиках (у будівлях) небезпечних об'єктів, розташованих у заміській зоні, кількість НХР не може перевищувати 2 тис. тонн у разі зберігання на одному майданчику (у будівлі), якщо ці майданчики (будівлі) розташовані на відстані не менше ніж 500 м один від одного.

Загальна кількість НХР на всіх майданчиках (у будівлях) небезпечних об'єктів, розташованих на відстані менше ніж 500 метрів один від одного, не може перевищувати 2 тис. тонн.

Запаси НХР на базових складах у заміських зонах не повинні перевищувати норм, установлених для таких складів.

Керівники об'єктів, що за характером своєї діяльності не належать до небезпечних об'єктів, але за прогнозом можуть опинитись у зонах надзвичайних ситуацій, повинні:

- ураховувати можливу небезпеку, що може виникнути на їх територіях у разі виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру на небезпечних об'єктах і територіях, та вживати заходів щодо забезпечення

безпеки працівників об'єктів з урахуванням Кодексу та Правил техногенної безпеки;

– взаємодіяти з керівництвом небезпечних об'єктів і відповідними органами влади для отримання інформації та оповіщення про небезпеку, що може впливати на діяльність об'єкта;

– організувати навчання працівників діям у надзвичайних ситуаціях техногенного характеру.

До організації заходів техногенної безпеки належать:

1. Інформування про надзвичайні ситуації техногенного характеру. Інформування передбачає доведення органами управління цивільного захисту через засоби масової інформації, телерадіомережі відомостей про надзвичайні ситуації техногенного характеру, що прогноуються або виникли, з визначенням їх класифікації, меж поширення і наслідків, про способи та методи захисту від них, у тому числі з урахуванням особливостей оповіщення осіб з фізичними, психічними, інтелектуальними та сенсорними порушеннями.

2. Оповіщення про виникнення або загрозу виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру. Оповіщення керівників, відповідальних осіб, органів влади, суб'єктів господарювання, населення та сил цивільного захисту про факт загрози або виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру, їх подальше інформування з метою вжиття заходів безпеки здійснюється відповідно до Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та зв'язку у сфері цивільного захисту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2017 р. № 733.

3. Створення матеріальних ресурсів, необхідних для запобігання надзвичайним ситуаціям та ліквідації їх наслідків. *Матеріальний резерв* – це заздалегідь створений запас будівельних і пально-мастильних матеріалів, лікарських засобів та виробів медичного призначення, продовольства, техніки, технічних засобів та інших матеріальних цінностей, призначених для запобігання і ліквідації наслідків НС, надання допомоги постраждалому населенню, проведення невідкладних відновлювальних робіт і заходів.

Матеріальні резерви для здійснення заходів, спрямованих на запобігання і ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій техногенного характеру та надання термінової допомоги постраждалому населенню, створюються відповідно до Порядку створення та використання матеріальних резервів для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30

вересня 2015 р. № 775. Резерви створюються з урахуванням максимальних прогнозованих надзвичайних ситуацій техногенного характеру, характерних для конкретної території, галузі, об'єкта, а також передбачених обсягів робіт із ліквідації їх наслідків.

4. Забезпечення засобами радіаційного і хімічного захисту. Забезпечення засобами радіаційного і хімічного захисту здійснюється відповідно до Порядку забезпечення населення і працівників формувань та спеціалізованих служб цивільного захисту засобами індивідуального захисту, приладами радіаційної та хімічної розвідки, дозиметричного і хімічного контролю, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2002 р. № 1200.

5. Використання захисних споруд цивільного захисту. Захисні споруди цивільного захисту мають бути готовими до укриття працівників відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 10 березня 2017 р. № 138 «Деякі питання використання захисних споруд цивільного захисту».

6. Навчання з питань техногенної безпеки, діям і способам захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій. Навчання з питань техногенної безпеки, навчання діям і способам захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру організовується з метою підготовки населення, сил цивільного захисту та органів управління до дій в умовах надзвичайних ситуацій відповідно до Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 444.

За результатами навчань працівники підприємства повинні знати:

- вимоги стосовно власної безпеки та безпеки підприємства, встановлені на території підприємства, та виконувати їх;
- основні номери телефонів оперативних чергових аварійно-рятувальних формувань та у разі виявлення порушень негайно повідомляти їх про можливу небезпеку;
- правила поведінки у разі виникнення аварійних ситуацій та аварій і не вчиняти дій, які можуть призвести до виникнення або поширення аварії чи надзвичайної ситуації;
- основні заходи та способи захисту від шкідливого впливу небезпечних речовин та наслідків надзвичайних ситуацій техногенного характеру, порядок надання домедичної допомоги потерпілим, правила користування засобами радіаційного, хімічного захисту та захисними спорудами.

7. Радіаційний і хімічний захист. На всіх небезпечних об'єктах, які виробляють, використовують, транспортують, переробляють або зберігають НХР і радіоактивні речовини, мають:

- розроблятися відповідні посадові інструкції (обов'язки) і визначатися критерії, методи та методики із забезпечення спостережень щодо оцінки радіаційної та хімічної обстановки;
- здійснюватися практичні заходи з радіаційного і хімічного спостереження;
- створюватися запаси дезактивуючих та дегазуючих (нейтралізуючих) речовин.

У посадових інструкціях, обов'язках працівників мають відображатися заходи техногенної безпеки, зокрема,

- вимоги щодо забезпечення техногенної безпеки, у тому числі заборони дій, що можуть призвести до виникнення аварії або надзвичайної ситуації техногенного характеру на об'єкті;
- навчання діям в умовах виникнення аварії або надзвичайної ситуації техногенного характеру;
- оповіщення чергових аварійно-рятувальних служб та керівництва об'єкта про аварію (надзвичайну ситуацію техногенного характеру);
- маршрути виходу до безпечних місць збору у випадку виникнення аварії (надзвичайної ситуації техногенного характеру);
- залучення основних технічних засобів, що використовуватимуться для локалізації або ліквідації наслідків аварії (надзвичайної ситуації техногенного характеру), у тому числі у разі виникнення пожежі;
- використання засобів індивідуального захисту органів дихання або колективних засобів захисту, що застосовуються під час викиду (виліву) небезпечних хімічних речовин;
- надання індивідуальної домедичної допомоги постраждалим;
- вимоги щодо організації спостереження за розвитком аварії (надзвичайної ситуації техногенного характеру), збору та передання інформації про її розвиток, у тому числі про оцінку масштабів аварії (надзвичайної ситуації техногенного характеру), зони розповсюдження тощо.

У разі виникнення надзвичайної ситуації техногенного характеру відповідальні особи повинні:

- у разі безпосередньої загрози життю у найкоротший термін залишити можливу зону надзвичайної ситуації техногенного характеру з використанням за необхідності ЗІЗ ОД, що застосовуються на об'єкті;

- здійснити оповіщення працівників об'єкта за допомогою технічних засобів оповіщення, передбачених на об'єкті;
- у разі загрози життю працівників об'єкта негайно організувати їх рятування (виведення у безпечні зони), використовуючи для цього наявні сили й засоби;
- вивести за межі небезпечної зони (зони, вказаної працівниками аварійно-рятувальних служб) всіх працівників, які не залучаються для локалізації аварії;
- вжити заходів щодо припинення роботи в цехах, на дільницях, інших місцях виникнення аварії (надзвичайної ситуації) з урахуванням технологічних особливостей виробництва, крім робіт, пов'язаних із заходами з ліквідації аварії;
- організувати зустріч аварійно-рятувальних служб, що прибувають для локалізації або ліквідації аварії, надати їм допомогу у виборі найбезпечнішого шляху для під'їзду до джерела небезпеки або інших місць, необхідних для виконання ними своїх повноважень, поінформувати про основні небезпеки об'єкта, конструктивні особливості будівель та обладнання;
- за необхідності ознайомити керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації техногенного характеру з планом локалізації та ліквідації аварій на об'єкті підвищеної небезпеки та забезпечити виконання цього плану.

Відповідно до постанови КМУ від 11 липня 2002 р. № 956 «Про ідентифікацію та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки»²¹, суб'єкт господарювання, у власності або користуванні якого є хоча б один об'єкт підвищеної небезпеки, організовує розроблення і складання декларації безпеки об'єкта підвищеної небезпеки.

Декларація безпеки – документ, який визначає комплекс заходів, що вживаються суб'єктом господарської діяльності з метою запобігання аваріям, а також забезпечення готовності до локалізації, ліквідації аварій та їх наслідків.

Декларація безпеки переглядається суб'єктом господарювання один раз на п'ять років. Декларація безпеки переглядається, уточнюється або розробляється в інші терміни у разі:

- зміни умов діяльності об'єкта підвищеної небезпеки, що призводять до підвищення або зниження ступеня небезпеки та рівня ризику, незалежно від їх причин;

²¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/956-2002-%D0%BF/print>

- зміни та/або набрання чинності нормативно-правовими актами, що впливають на зміст відомостей, поданих у декларації безпеки;
- будівництва в прилеглих районах нових підприємств (об'єктів), якщо це впливає на зміст відомостей, поданих у декларації безпеки;
- обґрунтованої вимоги уповноваженого органу або громадськості.

Оригінал декларації безпеки та висновку експертизи, а також копії документів, що підтверджують передачу зазначених документів уповноваженим органам, зберігаються у суб'єкта господарювання, у власності або користуванні якого є об'єкт підвищеної небезпеки, протягом 25 років.

Суб'єкти господарювання несуть відповідальність згідно із законодавством за повноту та достовірність відомостей, поданих у декларації безпеки.

Питання для самоперевірки

1. Цивільний захист в Україні організовується на всіх підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності і підпорядкування (так чи ні).

2. Координаційним органом виконання заходів ЦЗ на об'єктовому рівні є:

1. підрозділи з питань ЦЗ;
2. комісія з питань надзвичайних ситуацій;
3. комісія з ліквідації аварій;
4. підрозділи з питань матеріальних резервів.

3. Підрозділи з питань цивільного захисту створюються у суб'єктах господарювання, віднесених до відповідних категорій цивільного захисту, з чисельністю працюючих:

1. 500 і більше осіб;
2. від 200 до 3 тисяч осіб;
3. понад 3 тисячі осіб;
4. понад 5 тисяч осіб.

4. Типову структуру ЦЗ об'єктового рівня складають:

1. Органи управління	А	спеціалізовані служби ЦЗ
2. Сили ЦЗ	Б	захисні споруди ЦЗ
3. Засоби ЦЗ	В	структурний підрозділ з питань ЦЗ

5. Основним документом, що регламентує діяльність персоналу і підрозділів (посадових осіб) з питань цивільного захисту об'єкта, є план цивільного захисту на особливий період (так чи ні).

6. Аварії на ОПН, залежно від територіального поширення та масштабу, поділяються:

1. на рівні „А” 2. на рівні „Б” 3. на рівні „В”	А	аварія характеризується розвитком і переходом за межі території підприємства з можливістю впливу на населення, інші підприємства, а також на довкілля
	Б	аварія характеризується розвитком у межах одного структурного підрозділу підприємства
	В	аварія характеризується поширенням за межі структурного підрозділу і розвитком її у межах території підприємства

7. Плани діяльності єдиної державної системи цивільного захисту уточнюються

1. *не рідше ніж два рази на рік;*
2. *не рідше ніж один раз на два роки;*
3. *не рідше ніж один раз на рік.*
8. Ким створюються (призначаються) підрозділи (посадові особи) з питань ЦЗ на суб'єктах господарювання?
9. Підрозділ з питань цивільного захисту є самостійним структурним підрозділом суб'єкта господарювання (так чи ні).
10. Для чого утворюються об'єктові спеціалізовані служби ЦЗ?
11. План локалізації і ліквідації наслідків аварій
 1. *для об'єктів підвищеної небезпеки;*
 2. *для підрозділів ЦЗ територіальної підсистеми;*
 3. *для тимчасових органів з евакуації.*
12. Чи повинні керівники об'єктів, що за характером своєї діяльності не належать до небезпечних об'єктів, але за прогнозом можуть опинитись у зонах надзвичайних ситуацій, організувати навчання працівників діям у надзвичайних ситуаціях техногенного характеру? (так чи ні)
 13. До організації заходів техногенної безпеки належать:
 1. *Інформування про надзвичайні ситуації техногенного характеру;*
 2. *Планування цивільного захисту на особливий період;*
 3. *Створення матеріальних ресурсів, необхідних для запобігання надзвичайним ситуаціям та ліквідації їх наслідків;*
 4. *Використання захисних споруд цивільного захисту.*
14. Суб'єкт господарювання, у власності або користуванні якого є хоча б один об'єкт підвищеної небезпеки, організовує розроблення і складання ... безпеки об'єкта підвищеної небезпеки. (вставте пропущене слово)

Друковані та інтернет-джерела

Нормативна література

1. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII.
3. Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992 № 2694-XII.
4. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-XII.
5. Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18.01.2001 № 2245-III.
6. Закон України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 13.07.2000 № 1908-III.
7. Постанова КМУ від 09.01.2014 № 11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту».
8. Наказ Міністерства надзвичайних ситуацій України «Про затвердження Вимог до роботодавців щодо захисту працівників від шкідливого впливу хімічних речовин» від 22.03.2012 № 627.
9. Наказ МНС України від 22.03.2012 № 627 «Вимоги до роботодавців щодо захисту працівників від шкідливого впливу хімічних речовин».
10. Наказ МВС України від 20.04.2017 № 325 «Про затвердження Типового положення про підрозділ з питань цивільного захисту суб'єкту господарювання».
11. Наказ МВС України від 05.11.2018 № 879 «Правила техногенної безпеки».
12. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 01.02.2016 № 135 «Про утворення функціональної підсистеми запобігання надзвичайним ситуаціям і ліквідації їх наслідків в організаціях і на об'єктах галузей промисловості єдиної державної системи цивільного захисту».

Рекомендована література

Базова

1. Кудрявицька А.М., Ракоїд О.О. Цивільний захист. Навчальний посібник для вивчення дисципліни для студентів спеціальностей 101 Екологія, 162 Біотехнології та біоінженерія, 202 Захист і карантин рослин. – К.: Компрінт, 2016. – 376 с.
2. Ракоїд О.О., Кудрявицька А.М. Основи охорони праці. Методичні рекомендації для самостійного вивчення дисципліни «Цивільний захист та

охорона праці» для студентів ОС Магістр за спеціальністю 101 Екологія. – К.: НУБіП. – 2021. – 81 с.

4. Кудрявицька А.М., Ракоїд О.О. Оцінка хімічної обстановки і захист населення після аварії на об'єкті з викидом НХР. Методичні рекомендації з дисципліни «Цивільний захист» щодо виконання практичних робіт для студентів ОКР "Магістр" спеціальностей "Екологія та охорона навколишнього середовища", «Екологічна біотехнологія та біоенергетика», «Екологічний контроль та аудит», «Карантин рослин». – К.: Видавничий центр НУБіП України. – 2015. – 22 с.

5. Кудрявицька А.М., Ракоїд О.О. Пожежна безпека. Інженерні заходи зі зниження ризику виникненні пожежі. Методичні рекомендації з дисципліни «Цивільний захист» щодо виконання практичних робіт. Код на найменування спеціальності 101 Екологія, 162 Біотехнології та біоінженерії, 202 Захист і карантин рослин. К.: Видавничий центр НУБіП України, 2016. – 29 с.

6. Кудрявицька А.М., Ракоїд О.О. Методичні рекомендації для самостійного вивчення дисципліни «Цивільний захист» «Правові засади Цивільного захисту в Україні» для студентів ОС Магістр спеціальностей 101 Екологія, 162 Біотехнології та біоінженерія, 202 Захист і карантин рослин. – К.: НУБіП, 2018. – 77 с.

7. Ракоїд О.О., Кудрявицька А.М. Методичні рекомендації для самостійного вивчення дисципліни «Цивільний захист» «Захист населення і територій від НС у сучасних умовах» для студентів ОС Магістр спеціальностей 101 Екологія, 162 Біотехнології та біоінженерія, 202 Захист і карантин рослин. – К.: НУБіП, 2018. – 114 с.

8. Кравченко О.А. Методичні рекомендації "Порядок створення та функціонування спеціалізованих служб цивільного захисту підприємств, установ та організацій". – Кропивницький: НМЦ ЦЗ та БЖД Кіровоградської області, 2017 – 23 с.

9. Конспект лекцій з дисциплін «Цивільна оборона» та «Безпека життєдіяльності та цивільна оборона» для студентів та слухачів другої вищої освіти, які навчаються на факультеті післядипломної освіти і заочного навчання (спеціальності «Менеджмент організацій» «Економіка підприємства», «Облік і аудит», «Електротехнічні системи електроспоживання») / Авт.: Ачкасов А.Є., Пашков В.І., Ачкасов І.А. – Харків: ХНАМГ, 2009. – 211 с.

Допоміжна

1. Цивільна оборона вчора і сьогодні, історія розвитку. – Режим доступу: kr-rada.gov.ua/files/content/files/istoriua.doc
2. Стахеев М.О., Рафальський Ю.І., Колесник О.М. Від постів ПСОЗ до РТВ // Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України, 2010, №1(3) – С. 127–130. – Режим доступу: www.hups.mil.gov.ua/.../nitps_2010_1_26.pdf
3. Барило О. Г. Проблемні питання інформаційного забезпечення цивільного захисту України // Державне управління: удосконалення та розвиток № 8, 2017. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1112>
4. Любінський А. М. Сучасний стан та перспективи модернізації системи цивільного захисту України / А. М. Любінський // Ефективність державного управління. – 2015. – Вип. 43. – С. 104–109. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2015_43_15.
5. Майстро С. В. Нормативно-правовий механізм державного управління системою цивільного захисту в Україні / С. В. Майстро, О. О. Труш // Актуальні проблеми державного управління. - 2014. - № 2. - С. 156-162. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2014_2_22.

Інформаційні ресурси

- 1.Офіційний сайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій: <http://www.dsns.gov.ua/>
2. Нормативно-правові акти у сфері пожежної та техногенної безпеки: <http://km.dsns.gov.ua/ua/Normativna-baza-.html>
3. Міжнародна діяльність ДСНС України: <http://www.dsns.gov.ua/ua/Mizhnarona-diyalnist.html>.
4. Нормативно-правові акти у сфері цивільного захисту: <http://minagro.gov.ua/node/2998>.
5. Охорона праці і пожежна безпека: <https://oppb.com.ua/>
6. Державна служба з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: <http://www.consumer.gov.ua/>
7. Охорона праці на підприємстві: <https://www.sop.com.ua/>

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства
внутрішніх справ України
20.04.2017 № 325

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
16 травня 2017 р.
за № 626/30494

ТИПОВЕ ПОЛОЖЕННЯ²² **про підрозділ з питань цивільного захисту суб'єкта** **господарювання**

1. З метою організації заходів цивільного захисту суб'єктом господарювання, віднесеним до відповідної категорії цивільного захисту, його керівником утворюється підрозділ з питань цивільного захисту, який є самостійним структурним підрозділом суб'єкта господарювання, а у випадках, передбачених Кодексом цивільного захисту України призначається особа з питань цивільного захисту (далі - підрозділ з питань цивільного захисту).

2. Підрозділ з питань цивільного захисту підпорядкований та підзвітний безпосередньо керівникові суб'єкта господарювання. У разі якщо суб'єкт господарювання перебуває у сфері управління центрального органу виконавчої влади, районної, районної у м. Києві державної адміністрації, виконавчого органу міської, селищної, сільської рад, підрозділ з питань цивільного захисту суб'єкта господарювання також підзвітний цим органам.

3. Підрозділ з питань цивільного захисту є об'єктовим постійно діючим органом управління цивільного захисту, до повноважень якого належать питання організації, здійснення та контролю заходів цивільного захисту.

Підрозділ з питань цивільного захисту у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства внутрішніх справ України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та керівника суб'єкта господарювання, а також цим Положенням.

²² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0626-17#Text>

4. Вид структурного підрозділу (департамент, управління, відділ, інший структурний підрозділ) визначається керівником суб'єкта господарювання з урахуванням характеру та обсягу роботи.

5. Основними завданнями підрозділу з питань цивільного захисту є:

організація виконання заходів у сфері цивільного захисту на об'єктах суб'єкта господарювання, спрямованих на захист працівників, майна і територій від надзвичайних ситуацій, зменшення ризику їх виникнення та забезпечення сталого функціонування суб'єкта господарювання в умовах надзвичайної ситуації і в особливий період;

забезпечення виконання завдань, створених суб'єктом господарювання, органами управління і силами цивільного захисту та підтримання їх готовності до дій за призначенням;

забезпечення виконання вимог законодавства у сфері цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки.

6. Підрозділ з питань цивільного захисту відповідно до покладених завдань:

забезпечує виконання заходів у сфері цивільного захисту на об'єкті суб'єкта господарювання;

надає пропозиції, організовує та контролює виконання заходів щодо забезпечення дотримання вимог законодавства щодо створення, зберігання, утримання, використання та реконструкції захисних споруд цивільного захисту;

здійснює облік та веде документацію з утримання захисних споруд цивільного захисту, які перебувають на балансі (утриманні), організовує утримання їх та забезпечує готовність цих споруд до укриття людей у разі виникнення надзвичайних ситуацій;

організовує забезпечення працівників суб'єкта господарювання засобами індивідуального захисту органів дихання та засобами колективного захисту;

організовує (на хімічно небезпечному об'єкті) взаємодію з місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування щодо участі в забезпеченні засобами індивідуального захисту органів дихання непрацюючого населення, яке проживає в прогнозованій зоні хімічного забруднення цього суб'єкта господарювання;

забезпечує розміщення інформації (наочної агітації) про заходи безпеки та відповідну поведінку працівників і населення, яке проживає в зонах можливого ураження, у разі виникнення аварії на об'єктах суб'єкта господарювання;

організовує створення і забезпечення функціонування спеціальних, локальних і об'єктових систем оповіщення;

організовує виконання заходів щодо впровадження інженерно-технічних заходів цивільного захисту, що зменшують ступінь ризику виникнення аварій, пожеж та вибухів на об'єктах суб'єкта господарювання;

здійснює планування та забезпечує контроль за підготовкою та проведенням під час виникнення надзвичайних ситуацій заходів з евакуації працівників та майна суб'єкта господарювання;

організовує та забезпечує проведення з працівниками індивідуального і курсового навчання за програмами підготовки до дій у надзвичайних ситуаціях, а також інструктажів з питань цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки;

є робочим органом комісії з питань надзвичайних ситуацій суб'єкта господарювання, забезпечує підготовку та контроль за виконанням її рішень;

розробляє проекти наказів керівника суб'єкта господарювання щодо організації та реалізації заходів цивільного захисту;

розробляє план реагування на надзвичайні ситуації суб'єкта господарювання;

розробляє план цивільного захисту суб'єкта господарювання на особливий період, який продовжує роботу у воєнний час та який віднесено до категорії з цивільного захисту;

організовує розроблення планів локалізації та ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки, які належать до сфери управління суб'єкта господарювання;

організовує розроблення проекту плану основних заходів цивільного захисту суб'єкта господарювання на рік;

розробляє план-графік проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту, організовує його виконання та звітує за результатами проведених навчань, тренувань;

організовує та контролює проходження посадовими особами суб'єкта господарювання навчання з питань цивільного захисту, пожежної безпеки;

готує звітні документи з питань цивільного захисту;

здійснює супровід посадових осіб органів державного нагляду з метою перевірки готовності сил цивільного захисту для проведення робіт за призначенням;

організовує та забезпечує виконання вимог законодавства у сфері техногенної та пожежної безпеки, а також надає пропозиції щодо виконання

вимог приписів, постанов та розпоряджень ДСНС України та її територіальних органів;

організовує проведення ідентифікації об'єктів підвищеної небезпеки суб'єкта господарювання;

організовує заходи з декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки суб'єкта господарювання;

надає пропозиції та контролює виконання заходів щодо впровадження автоматичних засобів виявлення та гасіння пожеж і використання для цієї мети виробничої автоматики;

організовує та контролює утримання у справному стані засобів цивільного та протипожежного захисту, недопущення їх використання не за призначенням;

забезпечує своєчасне інформування відповідних органів та підрозділів цивільного захисту про стан та виконання заходів цивільного захисту суб'єктом господарювання;

надає пропозиції керівнику суб'єкта господарювання щодо:

створення аварійно-рятувальних служб (на суб'єктах господарювання, які експлуатують об'єкти підвищеної небезпеки), об'єктових формувань цивільного захисту, спеціалізованих служб цивільного захисту, необхідних для їх функціонування та забезпечення готовності до дій за призначенням матеріально-технічної бази;

планування матеріальних та фінансових витрат для виконання заходів цивільного захисту, що зменшують рівень ризику виникнення надзвичайних ситуацій на об'єктах суб'єкта господарювання;

забезпечення відповідно до вимог Кодексу цивільного захисту України обов'язкового аварійно-рятувального обслуговування об'єктів підвищеної небезпеки суб'єкта господарювання, на яких існує небезпека виникнення надзвичайних ситуацій;

створення, накопичення, порядку зберігання і використання об'єктових матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

розроблення заходів забезпечення цивільного захисту, впровадження досягнень науки і техніки, позитивного досвіду із зазначеного питання;

розроблення інструкцій та проектів наказів з питань цивільного захисту, здійснення постійного контролю за їх виконанням;

забезпечує виконання інших завдань і заходів у сфері цивільного захисту, передбачених Кодексом цивільного захисту України та іншими нормативно-правовими актами.

7. Підрозділ з питань цивільного захисту має право:

одержувати від інших підрозділів суб'єкта господарювання інформацію, необхідну для виконання покладених на нього завдань;

заслуховувати інформацію керівників інших структурних підрозділів та окремих фахівців керівного органу суб'єкта господарювання, керівників виробничих підрозділів (цехів, ділянок, ланок тощо) про стан виконання завдань і заходів з питань захисту населення і персоналу, територій від надзвичайних ситуацій, реагування на надзвичайні ситуації та ліквідації їх наслідків, готовності до дій у разі загрози або виникнення аварії чи надзвичайної ситуації;

залучати за згодою керівників фахівців інших підрозділів керівного органу та виробничих підрозділів суб'єкта господарювання до участі в розробленні заходів цивільного захисту;

ініціювати проведення нарад та створення робочих груп для відпрацювання питань цивільного захисту;

здійснювати за дорученням керівництва представництво суб'єкта господарювання в нарадах і робочих групах місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій.

8. Підрозділ з питань цивільного захисту під час виконання покладених на нього завдань взаємодіє з іншими підрозділами суб'єкта господарювання, а також з іншими підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності і підпорядкування з питань цивільного захисту.

Під час виникнення надзвичайної ситуації об'єктового рівня на базі структурного підрозділу з питань цивільного захисту створюється штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

9. Підрозділ з питань цивільного захисту очолює керівник, який призначається на посаду і звільняється з посади керівником суб'єкта господарювання згідно із законодавством.

Керівник повинен мати повну вищу освіту та стаж роботи у сфері цивільного захисту не менше 2 років.

10. Керівник підрозділу з питань цивільного захисту:

здійснює керівництво діяльністю підрозділу, відповідає за виконання покладених на підрозділ завдань та прийняті ним рішення;

організовує діяльність підрозділу, спрямовану на розроблення і здійснення заходів щодо захисту, запобігання і реагування на надзвичайні ситуації;

розробляє проекти наказів керівника суб'єкта господарювання з питань організації та виконання заходів цивільного захисту;

формує проекти планів у сфері цивільного захисту на мирний час та особливий період суб'єкта господарювання;

контролює в межах компетенції виконання наказів з питань цивільного захисту працівниками суб'єкта господарювання;

забезпечує в підрозділі виконання вимог законодавства, зокрема, Кодексу цивільного захисту України, Кодексу законів про працю України;

визначає та затверджує функціональні обов'язки працівників підрозділу;

подає пропозиції щодо призначення на посаду та звільнення з посади працівників підрозділу;

готує пропозиції в межах компетенції до проектів наказів керівника суб'єкта господарювання;

уносить у встановленому порядку пропозиції щодо обмеження, а в разі потреби - припинення роботи суб'єкта господарювання, окремих цехів, експлуатації робочих місць до усунення порушень, які можуть призвести до виникнення надзвичайних ситуацій або загрожують життю та здоров'ю працівників;

ініціює проведення в установленому порядку нарад з питань, що належать до компетенції підрозділу.

11. Підрозділ з питань цивільного захисту утримується за рахунок коштів суб'єкта господарювання.

**Директор Департаменту
формування політики
щодо підконтрольних
Міністрові органів влади
та моніторингу МВС**

В.Є. Боднар

ПРИМІРНИЙ ПЕРЕЛІК

документів з питань цивільного захисту, що розробляються суб'єктами господарювання
(Джерело: наказ Державної служби України з надзвичайних ситуацій 12 липня 2016 року № 335)

№ з/п	Найменування документа	Суб'єкти господарювання		Примітки	Підстава (нормативно-правовий акт, що регламентує розробку документа)
		з чисельністю працюючого персоналу понад 50 осіб	з чисельністю працюючого персоналу 50 осіб і менше		
<i>Організаційно-розпорядчі документи</i>					
1	Положення про комісію з питань надзвичайних ситуацій	+	+		Пункт 11 Положення про ЄДСЦЗ (постанова КМУ від 9 січня 2014 р. № 11)
2	Положення про спеціальну комісію з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації	+	+		Пункт 11 Положення про ЄДСЦЗ (постанова КМУ від 9 січня 2014 р. № 11)
3	Положення про структурний підрозділ з питань цивільного захисту	+*	-	*Кат., СГ з чисельністю працюючих понад 3 тисячі осіб	Частина 3 статті 18 та частина 2 статті 20 Кодексу цивільного захисту України; пункт 10 Положення про ЄДСЦЗ (постанова КМУ від 9 січня 2014 р. № 11); додатки 1 і 2 до постанови КМУ від 18 квітня 2012 р. № 606
4	Розпорядчий акт про призначення посадової особи з питань цивільного захисту	+*	+	* СГ з чисельністю працюючих до 3 тисяч осіб	Частина 4 статті 18 та частина 2 статті 20 Кодексу цивільного захисту України; пункт 10 Положення про ЄДСЦЗ (постанова КМУ від 9 січня 2014 р. № 11)
<i>Документи щодо планування заходів з питань цивільного захисту</i>					
5	Інструкція щодо дій персоналу суб'єкта господарювання у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій	-	+		Пункт 1 частини першої статті 130 Кодексу цивільного захисту України

6	План реагування на надзвичайні ситуації	+	-		Пункт 1 частини першої статті 130 Кодексу цивільного захисту України
7	План локалізації і ліквідації наслідків аварій	+*	+*	*ОПН	Пункт 2 частини першої статті 130 Кодексу цивільного захисту України
8	План цивільного захисту на особливий період	+*	+*	*ПДОП, Кат.	Пункт 3 частини першої статті 130 Кодексу цивільного захисту України
9	Заходи в мобілізаційних планах щодо проведення цільової мобілізації для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у мирний час	+	+		Пункт 6 частини першої статті 130 Кодексу цивільного захисту України
10	Плани взаємодії	+	+	*ССЦЗ	Пункти 32 та 48 Положення про ЄДСЦЗ (постанова КМУ від 9 січня 2014 р. № 11)
<i>Документи щодо утворення та діяльності сил цивільного захисту</i>					
11	Розпорядчий акт про утворення об'єктових спеціалізованих служб цивільного захисту	+	-		Стаття 25 Кодексу цивільного захисту України; пункт 6 Положення про спеціалізовані служби цивільного захисту (постанова КМУ від 8 липня 2015 р. № 469)
12	Положення про галузеву/територіальну/об'єктову спеціалізовану службу цивільного захисту	+	-		Пункт 7 Положення про спеціалізовані служби цивільного захисту (постанова КМУ від 8 липня 2015 р. № 469)
13	Облік працівників спеціалізованих служб, техніки та майна, якими такі служби укомплектовані	+	-		Пункт 15 Положення про спеціалізовані служби цивільного захисту (постанова КМУ від 8 липня 2015 р. № 469)
14	Розпорядчий акт про утворення об'єктових/територіальних формувань	+*	-	*Кат. СЗЕБ ПДОП	Стаття 26 Кодексу цивільного захисту України; пункти 3 та 4 Порядку утворення, завдань

	цивільного захисту			ОПН	та функцій формувань цивільного захисту (постанова КМУ від 9 жовтня 2013 р. № 787)
15	Положення про формування цивільного захисту	+	*	-	*Кат. СЗЕБ ПДОП ОПН Пункт 6 Порядку утворення, завдань та функцій формувань цивільного захисту (постанова КМУ від 9 жовтня 2013 р. № 787)
16	Табель оснащення формування цивільного захисту технікою і майном	+	*	-	*Кат. СЗЕБ ПДОП ОПН Пункт 1 розділу V Примірного положення про формування цивільного захисту (наказ МВС від 31.01.2015 № 113)
17	План приведення формування цивільного захисту у готовність	+	*	-	*Кат. СЗЕБ ПДОП ОПН Пункт 5 розділу II Примірного положення про формування цивільного захисту (наказ МВС від 31.01.2015 № 113)
18	Визначення умов виконання працівниками, що входять до складу формувань цивільного захисту, покладених на них обов'язків, а також порядку їх заохочення в колективному договорі	+	*	-	*Кат. СЗЕБ ПДОП ОПН
19	Наказ про умови виконання працівниками, що входять до складу формувань цивільного захисту, покладених на них обов'язків, а також порядок їх заохочення	+	*	-	*Кат. СЗЕБ ПДОП ОПН
20	Укладання трудового договору з працівниками, що входять до складу формувань	+	*	-	*Кат. СЗЕБ ПДОП

	цивільного захисту			ОПН	
<i>Документи з організації зв'язку та оповіщення</i>					
21	Схема оповіщення	+	+		Пункт 8 Положення про організацію оповіщення і зв'язку у надзвичайних ситуаціях (постанова КМУ від 15 лютого 1999 р. № 192)
<i>Документи щодо організації інженерного захисту</i>					
22	Розпорядчий акт про створення фонду захисних споруд цивільного захисту	+	+		Частина четверта статті 32 Кодексу цивільного захисту України
23	Книги обліку захисних споруд цивільного захисту (сховищ, протирадіаційних укриттів)	+	+		Пункт 16 частини другої статті 17, пункт 11 частини першої статті 18, пункт 26 частини першої та пункт 27 частини другої статті 19, пункт 16 частини першої статті 20 Кодексу цивільного захисту України
24	Паспорти захисних споруд цивільного захисту (сховищ, протирадіаційних укриттів)	+	+		Додаток 1 до Інструкції щодо утримання захисних споруд цивільної оборони у мирний час (наказ МНС від 09.10.2006 № 653)
25	План приведення захисної споруди у готовність	+	+		Абзац двадцять сьомий пункту 3.1 Інструкції щодо утримання захисних споруд цивільної оборони у мирний час (наказ МНС від 09.10.2006 № 653)
26	Акт технічної інвентаризації захисної споруди	+	+		Пункти 21 та 22 Методичних рекомендацій щодо проведення технічної інвентаризації [...] (наказ МНС від 10.06.2009 № 390)
27	Облікові картки захисних споруд цивільного захисту (сховищ, протирадіаційних укриттів)	+	+		Пункт 23 Методичних рекомендацій щодо проведення технічної інвентаризації [...] (наказ МНС від 10.06.2009 № 390)
28	Матеріали про списання	+	+		Пункт 11 Інструкції про порядок списання

	захисних споруд цивільного захисту (акти про стан захисної споруди та матеріали, що до нього додаються)				непридатних захисних споруд цивільної оборони (постанова КМУ від 8 квітня 1999 р. № 567)
<i>Документи з питань евакуації</i>					
29	План евакуації населення (персоналу)	+	+		Пункт 30 Порядку проведення евакуації [...] (постанова КМУ від 30 жовтня 2013 р. № 841)
30	Карта (схема) до Плану евакуації населення (персоналу)	+	+		Пункт 4 розділу III Методичних рекомендацій щодо планування і порядку проведення евакуації населення [...] (наказ МНС від 06.09.2004 № 44)
31	План евакуації матеріальних і культурних цінностей	+	+		Пункт 10 Порядку проведення евакуації [...] (постанова КМУ від 30 жовтня 2013 р. № 841)
32	Розпорядчий акт про створення тимчасових органів з евакуації	+	+		Пункт 20 Порядку проведення евакуації [...] (постанова КМУ від 30 жовтня 2013 р. № 841)
<i>Документи з питань радіаційного і хімічного захисту</i>					
33	Наказ про створення постів радіаційного і хімічного спостереження	+*	-	* ПРХС	Пункт 4.1 Методики спостережень щодо оцінки радіаційної та хімічної обстановки (наказ МНС від 06.08.2002 № 186)
34	Аварійний план	+*	+*	* ПДРТ	Пункт 3.1 Плану реагування на радіаційні аварії (спільний наказ Держатомрегулювання та МНС від 17.05.2004 № 87/211)
35	Обсяги забезпечення населення і працівників формувань цивільного захисту засобами радіаційного та хімічного захисту	+	+		Пункти 5 - 8 Порядку забезпечення населення і працівників формувань та спеціалізованих служб [...] (постанова КМУ від 19 серпня 2002 р. № 1200)

36	Режими радіаційного захисту населення	+*	+*	* ЗМНРЗ	Пункт 3 частини першої статті 35 Кодексу цивільного захисту України
<i>Документи з підготовки органів управління та навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях</i>					
37	Програма загальної підготовки працівників	+	+		Пункти 7 та 8 Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях (постанова КМУ від 26 червня 2013 р. № 444)
38	Програма спеціальної підготовки працівників, що входять до складу спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту	+*	-	*Кат. СЗЕБ ПДОП ОПН	
39	Програма додаткової підготовки з техногенної безпеки працівників	+*	+*	*ОПН	
40	Програма пожежно-технічного мінімуму для працівників	+*	+*	*РППН	
41	Програма прискореної підготовки працівників до дій в особливий період	+*	+*	*ПДОП	
42	Графік проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту	+	+		Пункт 17 Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях (постанова КМУ від 26 червня 2013 р. № 444)
43	Заявка на функціональне навчання (підвищення кваліфікації цільового призначення) керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту	+	+		Пункт 4 розділу II Положення про організацію навчального процесу з функціонального навчання (наказ МВС від 21.10.2014 № 1112)
44	Наказ про підготовку і	+	-		Пункт 2.2. Порядку організації та

	проведення комплексного об'єктового навчання з питань цивільного захисту				проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту (наказ МВС від 11.09.2014 № 934)
45	Наказ про підготовку і проведення комплексного об'єктового тренування з питань цивільного захисту (Тижня безпеки дитини, Дня цивільного захисту)	+	*	+	*ВНЗ ПТНЗ ЗНЗ ДНЗ Пункт 2.15 Порядку організації та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту (наказ МВС від 11.09.2014 № 934)
46	План проведення спеціального об'єктового навчання (тренування) з питань цивільного захисту (Тижня безпеки дитини, Дня цивільного захисту)	+		+	Пункти 2.7 та 2.17 Порядку організації та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту (наказ МВС від 11.09.2014 № 934)
47	Акт оцінки готовності (допуску) персоналу до проведення навчання з питань цивільного захисту	+		-	Пункти 2.9 та 2.10 Порядку організації та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту (наказ МВС від 11.09.2014 № 934)
48	План-календар спеціального об'єктового тренування спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту	+		-	Пункт 3.3 Порядку організації та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту (наказ МВС від 11.09.2014 № 934)
49	План проведення спільного об'єктового тренування спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту	+	*	-	*СіФ Пункт 3.5 Порядку організації та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту (наказ МВС від 11.09.2014 № 934)
50	План проведення протипожежних тренувань	+		+	Пункт 3.11 Порядку організації та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту (наказ МВС від 11.09.2014 № 934)

51	План проведення протиаварійного тренування	+	+	*ОПН	Пункт 3.15 Порядку організації та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту (наказ МВС від 11.09.2014 № 934)
52	Наказ про стан готовності підприємства, установи, організації до вирішення завдань цивільного захисту	+	-	*НПСОН	Пункт 4.2 Порядку організації та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту (наказ МВС від 11.09.2014 № 934)
53	Звіт про організацію проведення спеціального об'єктового навчання (тренування) з питань цивільного захисту	+	+		Пункт 4.3 Порядку організації та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту (наказ МВС від 11.09.2014 № 934)
54	Журнал обліку підготовки спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту	+	-		Пункт 4.4 Порядку організації та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту (наказ МВС від 11.09.2014 № 934)
55	Журнал обліку протипожежних та протиаварійних тренувань і навчальних тривог	+	+		
56	Інформаційно-довідковий куточок з питань цивільного захисту	+	+		Пункт 13 Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях (постанова КМУ від 26 червня 2013 р. № 444)
Документи з питань створення та використання матеріальних резервів					
57	Номенклатура та обсяги матеріального резерву для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій	+	+	* ОПН або ПНО	Пункт 4 Порядку створення та використання матеріальних резервів для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій (постанова КМУ від 30 вересня 2015 р. № 775)
58	Рішення про визначення місць	+	+	* ОПН	Пункт 6 Порядку створення та

	розміщення матеріальних резервів			або ПНО	використання матеріальних резервів для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій (постанова КМУ від 30 вересня 2015 р. № 775)
59	Річні графіки створення та накопичення матеріальних резервів	+*	+*	* ОПН або ПНО	Пункт 11 Порядку створення та використання матеріальних резервів для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій (постанова КМУ від 30 вересня 2015 р. № 775)
<i>Документи з питань техногенної безпеки</i>					
60	Регламент надання інформації про аварію	+*	+*	* ОПН або ПНО	Підпункт 4.4.10 Правил техногенної безпеки у сфері цивільного захисту на підприємствах [...] (наказ МНС від 15.08.2007 № 557)
61	Журнал реєстрації вступного інструктажу з питань техногенної безпеки	+	+		Підпункт 4.5.1 Правил техногенної безпеки у сфері цивільного захисту на підприємствах [...] (наказ МНС від 15.08.2007 № 557)
62	Інструкція щодо виконання вимог техногенної безпеки та порядку дій персоналу в разі виникнення аварійної ситуації (аварії)	+	+		Підпункт 4.5.5 Правил техногенної безпеки у сфері цивільного захисту на підприємствах [...] (наказ МНС від 15.08.2007 № 557)
63	Результати ідентифікації об'єкта підвищеної небезпеки	+*	+*	* ОПН	Стаття 9 Закону України "Про об'єкти підвищеної небезпеки"
64	Декларація безпеки об'єкта підвищеної небезпеки	+*	+*	* ОПН	Стаття 10 Закону України "Про об'єкти підвищеної небезпеки"
<i>Документи з питань пожежної безпеки</i>					
65	Наказ (інструкція тощо) щодо встановлення протипожежного режиму на	+	+		Пункт 3 розділу II Правил пожежної безпеки в Україні (наказ МВС від 30.12.2014 № 1417)

	об'єкті				
66	Інструкції про заходи пожежної безпеки	+	+		Пункт 4 розділу II Правил пожежної безпеки в Україні (наказ МВС від 30.12.2014 № 1417)
67	Плани (схеми) евакуації людей на випадок пожежі	+*	-	* ОМПЛ	Пункт 5 розділу II Правил пожежної безпеки в Україні (наказ МВС від 30.12.2014 № 1417)
68	Інструкція, що визначає дії персоналу щодо забезпечення безпечної та швидкої евакуації людей	+*	-	* ОМПЛ	Абзац другий пункту 5 розділу II Правил пожежної безпеки в Україні (наказ МВС від 30.12.2014 № 1417)
69	Інструкція для працівників охорони (сторожів, вахтерів, вартових) щодо контролю за додержанням протипожежного режиму, огляду території і приміщень, порядку дій у разі виявлення пожежі, спрацювання систем протипожежного захисту	+	+		Пункт 10 розділу II Правил пожежної безпеки в Україні (наказ МВС від 30.12.2014 № 1417)
70	Декларація відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки	+	+		Пункт 3 частини друга статті 57 Кодексу цивільного захисту України
Документи з питань пожежно-рятувальних робіт					
71	Розпорядчий акт про утворення відомчої пожежної охорони	+	+		Пункт 1 Типового положення про відомчу пожежну охорону (постанова КМУ від 9 січня 2014 р. № 5)
72	Договір про закупівлю робіт з охорони від пожеж	+	+		Пункти 3 та 6 Порядку утворення територіальними органами МНС [...] (наказ

Скорочення, що вживаються у переліку:

ВНЗ - стосується вищих навчальних закладів;

ДНЗ - стосується дошкільних навчальних закладів;

ЗМНРЗ - стосується населення та працівників суб'єктів господарювання, які знаходяться у зонах можливого небезпечного радіоактивного забруднення;

ЗНЗ - стосується загальноосвітніх навчальних закладів;

Кат. - стосується суб'єктів господарювання, віднесених до категорії цивільного захисту;

НПСОН - готується на підставі рішення об'єктової комісії з питань надзвичайних ситуацій за результатами обговорення підсумків спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту;

ОМПЛ - стосується об'єктів з масовим перебуванням людей (відповідно до пункту 5 розділу II Правил пожежної безпеки в Україні, затверджених наказом МВС від 30.12.2014 № 1417);

ОМС - стосується органів місцевого самоврядування;

ОПН - стосується суб'єктів господарювання, у власності або у користуванні яких знаходяться об'єкти підвищеної небезпеки;

ПДОП - стосується суб'єктів господарювання, які продовжують свою виробничу діяльність в особливий період (у воєнний час);

ПДРТ - стосується об'єктів, де здійснюється практична діяльність, пов'язана з радіаційними або радіаційно-ядерними технологіями;

ПНО - стосується суб'єктів господарювання, у власності або у користуванні яких знаходяться потенційно небезпечні об'єкти;

ПРХС - стосується підприємств, установ та організацій, які згідно з рішенням ОДА створюють пости радіаційного і хімічного спостереження;

ПТНЗ - стосується професійно-технічних навчальних закладів;

РППН - стосується суб'єктів господарювання, що проводять роботи з підвищеною пожежною безпекою;

СГ - суб'єкти господарювання;

СЗЕБ - стосується суб'єктів господарювання, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави;

СіФ - у разі проведення тренування одночасно зі всіма працівниками, які входять до складу декількох спеціалізованих служб і формувань;

ССЦЗ - стосується органу, який утворив спеціалізовану службу цивільного захисту.